

STRATEGIJA RAZVOJA PODEŽELJA MESTNE OBČINE LJUBLJANA V PROGRAMSKEM OBDOBJU 2014-2020

Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava, Oddelek za varstvo okolja
Odsek za razvoj podeželja, Zarnikova 3, 1000 Ljubljana

Pripravili:

Gorazd Maslo, vodja Odseka za razvoj podeželja

Maruška Markovčič

Teodora Makoter

Jurij Kobe

v sodelovanju z organi Mestne uprave Mestne občine Ljubljana, nevladnimi organizacijami in ustanovami s področja kmetijstva, gozdarstva, izobraževanja in RRA LUR

Priprava in ureditev besedila:

Odsek za razvoj podeželja (Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava, Oddelek za varstvo okolja)

December 2014

KAZALO

IZHODIŠČA	4
Zakonske podlage	4
Kmetijstvo in gozdarstvo v Mestni občini Ljubljana	6
Uvod	6
Kmetijske površine v MOL	6
Naravne danosti za razvoj kmetijstva v MOL	8
Kmetijska gospodarstva v MOL	9
Gozdovi v MOL	11
Stanje razvoja podeželja v MOL	13
Poljedelstvo in zelenjadarstvo	13
Sadjarstvo	14
Živinoreja	14
Gozdarstvo	15
Umeščanje kmetijskih gospodarstev v prostor	17
Zakroževanje kmetijskih zemljišč	17
Dopolnilne dejavnosti	18
Blagovne znamke	20
Podjetništvo	20
Promocija	20
Interesne skupine – spodbujevalke razvoja podeželja	22
Ohranjanje in razvoj obstoječih notranjih možnosti ljubljanskega podeželja (endogeni potencial)	24
STRATEGIJA RAZVOJA PODEŽELJA MOL	26
Proces priprave programa	26
Priprava strateškega dokumenta	26
Izbira prioritet	27
Paradigma razvoja podeželja	28
Strateški cilji	28
SC 1: Zagotoviti kakovostne dobrine kmetijstva in gozdarstva iz ohranjenega okolja z namenom samooskrbe Mestne občine Ljubljana	28
OC 1: Izboljšanje oskrbe prebivalcev MOL s kakovostno hrano	28
OC 2: Sonaravno gospodarjenje z gozdom	29
OC 3: Zaščita, ohranjanje in razvoj funkcionalne sposobnosti kmetijskih gospodarstev	30
SC 2: Povečanje števila raznolikih dejavnosti na podeželju	31

OC 1: Kontinuiran razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetiji.....	31
OC 2: Dvig prepoznavnosti podeželja in oblikovanje celostnega pristopa k trženju dobrin podeželja	31
SC 3: Skrb za razvoj socialnega kapitala in ohranitev identitete podeželja.....	32
OC 1: Spodbujanje delovanja različnih interesnih skupin	32
OC 2: Ohranjanje in razvoj obstoječih notranjih možnosti ljubljanskega podeželja	33
PRILOGE.....	34
Priloga 1: Realizacija ciljev Strateških usmeritev razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013.....	34
Priloga 2: Količina ostankov v tleh (nitrati in fitofarmacevtska sredstva) ter založenost tal z rastlinskimi hranili	41
Priloga 3: Višina lesne zaloge in prirastka v m ³ /ha.....	44
VIRI	45
SEZNAM KRATIC	46

IZHODIŠČA

Zakonske podlage

Zakon o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR in 26/14) s podzakonskimi predpisi

Zakon določa, da občina lahko uvede ukrepe razvoja podeželja, ki ne smejo biti v nasprotju z nacionalnim programom razvoja podeželja, predpisi Vlade Republike Slovenije za izvedbo ukrepov kmetijske politike in predpisi Evropske unije.

Zakon o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 75/08, 79/09, 51/10 in 40/12 – ZUJF)

Zakon določa, da občina za zadovoljevanje potreb svojih prebivalcev omogoča pogoje za gospodarski razvoj in v skladu z zakonom opravlja naloge s področja kmetijstva.

Zakon o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, št. 71/11 – uradno prečiščeno besedilo in 58/12) s podzakonskimi predpisi

Zakon ureja varstvo kmetijskih zemljišč in njihovo upravljanje, tako da določa njihovo razvrstitev, rabo in obdelovanje, njihov promet in zakup, izvajanje agrarnih operacij, med katerimi so najpomembnejše komasacije in melioracije kmetijskih zemljišč, kot investitor komasacij in melioracij pa nastopa tudi občina.

Zakon o gozdovih (Uradni list RS, št. 30/93, 56/99 - ZON, 67/02, 110/02 - ZGO-1, 115/06 - ORZG40, 110/07, 106/10, 63/13, 101/13 - ZDavNepr in 17/14) s podzakonskimi predpisi

Zakon ureja varstvo, gojenje, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi kot naravnim bogastvom. Občina poda mnenje k predlogu gozdnogospodarskega načrta za gozdnogospodarske enote na njenem območju in zagotavlja vzdrževanje gozdnih cest.

Zakon o divjadi in lovstvu (Uradni list RS, št. 16/04, 120/06 – odl. US, 17/08 in 46/14 – ZON-C) s podzakonskimi predpisi

Zakon ureja upravljanje z divjadjo. Občina sodeluje pri pripravi strokovnih podlag za določitev meja lovskega upravljaljskega območja in izvaja ukrepe varstva in vlaganj v naravne vire.

Zakon o sladkovodnem ribištvu (Uradni list RS, št. 61/06) s podzakonskimi predpisi

Zakon ureja sladkovodno ribištvo, kot upravljanje ribolovnih virov v celinskih vodah. Občina poda mnenje k osnutku načrta ribiškega upravljanja v ribiškem območju.

Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin (Uradni list RS, št. 62/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/10 in 40/14 – ZIN-B) s podzakonskim predpisi

Zakon določa zdravstveno varstvo rastlin ter ukrepe in obveznosti v zvezi s pojavom, preprečevanjem vnosa in širjenja ter zatiranjem škodljivih organizmov na rastlinah, rastlinskih proizvodih in nadzorovanih predmetih. Občina mora pri sprejemanju predpisov in drugih aktov iz svoje pristojnosti upoštevati določene fitosanitarne ukrepe za preprečevanje širjenja in za zatiranje škodljivih organizmov in škodljivih rastlin znotraj območja občine.

Uredba (EU) št. 1305/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. decembra 2013 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) in razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 1698/2005

Z uredbo je določena politika razvoja podeželja v Evropski uniji. Ukrepi razvoja podeželja, ki jih izvaja občina, ne smejo biti v nasprotju s to Uredbo.

Program razvoja podeželja 2014 – 2020

Program razvoja podeželja (PRP) je skupni programski dokument Slovenije in Evropske komisije, ki predstavlja programsko osnovo za črpanje finančnih sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Program odraža nacionalne prednostne naloge, ki jih je Slovenija opredelila na podlagi analize danosti in stanja kmetijstva, živilstva in gozdarstva, pa tudi vpetosti teh gospodarskih panog v dogajanje na podeželju in celotnem prostoru. Ukrepi razvoja podeželja, ki jih izvaja občina, ne smejo biti v nasprotju s tem programom.

Uredba komisije (EU) št. 702/2014 o razglasitvi nekaterih vrst pomoči v kmetijskem in gozdarskem sektorju ter na podeželju za združljive z notranjim trgov z uporabo členov 107 in 108 Pogodbe o delovanju Evropske unije

Z uredbo so razglašene vrste državnih pomoči v kmetijskem sektorju in gozdarskem sektorju ter na podeželju, ki so združljive z notranjim trgov EU in jih lahko dodeljujejo tudi občine.

Uredba komisije (EU) št. 1407/2013 o uporabi členov 107 in 108 Pogodbe o delovanju Evropske unije pri pomoči de minimis

Uredba velja za dodeljevanje državne pomoči v vseh sektorjih, razen podjetjem na področju primarne proizvodnje kmetijskih proizvodov.

Kmetijstvo in gozdarstvo v Mestni občini Ljubljana

Uvod

Mestna občina Ljubljana (MOL) meri 257 km². Poleg največjega naselja Ljubljana, je tu še 37 manjših naselij (Besnica, Brezje pri Lipoglavu, Češnjica, Črna vas, Dolgo Brdo, Dvor, Gabrje pri Jančah, Janče, Javor, Lipe, Mali Lipoglav, Mali vrh pri Prežganju, Malo Trebeljevo, Medno, Pance, Podgrad, Podlipoglav, Podmolnik, Prežganje, Rašica, Ravno Brdo, Repče, Sadinja vas, Selo pri Pancih, Spodnje Gameljne, Srednje Gameljne, Stanežiče, Šentpavel, Toško čelo, Tuji Grm, Veliki Lipoglav, Veliko Trebeljevo, Vnajnjarje, Volavljje, Zagradišče, Zgornja Besnica in Zgornje Gameljne). Podeželski in urbani značaj se prepletata na dveh tretjinah njenega območja. Najbolj izrazito podeželski značaj imajo naselja v Posavskem hribovju na vzhodu MOL.

Podeželje je prostor, ki ga je tekom stoletij ustvaril kmet in kjer se kmetijske in gozdne površine prepletajo z območji naselij. V zadnjih letih je kmetijstvo kot gospodarska panoga vedno manj zanimivo. Vedno več je posegov urbanizacije na območja, ki so najbolj primerna za kmetijstvo. Degradacija se povečuje z odlagališči odpadkov, s črnimi odkopi rudnin in v nekaterih primerih tudi z neustrezno kmetijsko prakso. Ohraniti je potrebno pomembno vlogo kmetijstva, saj nam nudi tako svoje produkte na pragu Ljubljane, kot tudi ohranja značilno krajino. Kmet je najcenejši in najboljši vzdrževalec krajine. MOL z ukrepi, ki spodbujajo razvoj kmetijstva in dopolnilnih dejavnosti, dviga kakovost življenja na podeželju. S tem ustvarja razmere, ki omogočajo kmetom dostojno preživetje, z njihovim obstojem pa omogoča ohranjanje in vzdrževanje kulturne krajine.

Kmetijske površine v MOL

Podeželski prostor MOL zaznamujejo določene geografske posebnosti, na podlagi katerih ga lahko razdelimo na:

- hribovito območje
 - severozahod – Toško čelo, Šmarna gora, Rašica
 - vzhod – Posavsko hribovje
- ravninsko območje
 - Ljubljansko barje
 - Ljubljansko polje

Znotraj naselja Ljubljana so se tekom razvoja znašla nekoč samostojna naselja, ki pa so danes le še deli mesta. Od Kleč, Savelj, Jarš, Obrij, Šmartnega ob Savi, Hrastja, Šentjakoba, Sneberij, Zadobrove, Zaloga, Kašlja, Zavogelj, Zadvora, Dobrunj, Bizovika do Hrušice, so območja tradicionalne in tudi danes območja osrednje pridelave zelenjave v MOL. Na teh območjih je še vedno dovolj kmetijskih zemljišč, ki zaradi bližine mesta in dobrega proizvodnega potenciala predstavljajo pomembnega oskrbovalca meščanov s kmetijskimi pridelki, predvsem z zelenjavo.

Po rabi kmetijskih zemljišč, evidenco vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano¹, je bilo v letu 2014 od skupno 24.799 ha površine MOL, kmetijskih površin 8.831 ha (32,1%) in nekmetijskih površin 18.668 ha (67,9 %).

V letu 2014 (Preglednica 1), največ površin v MOL zavzemajo gozdovi (41,9 % oziroma 11.534 ha), sledijo pozidana in sorodna zemljišča (24,9 % oziroma 6.836 ha), trajni travniki (13,4 % oziroma 3.698 ha), njive (10,2 % oziroma 2.799 ha) in barjanski travniki (3,9 % oziroma 1.060 ha). Te kategorije rabe tal skupaj predstavljajo 94,3 % vseh površin v MOL. Vse ostale kategorije rabe tal posamezno zavzemajo manj kot 2 % površin, skupno pa slabih 6 % vseh površin v MOL.

Skupne kmetijske površine v MOL, v letu 2014, zavzemajo 8.831 ha. Od tega je največ trajnih travnikov (41,9 % oziroma 3.698 ha), sledijo njive (31,7 % oziroma 2.799 ha), barjanski travniki (12 % oziroma 1.061 ha) in kmetijska zemljišča v zaraščanju (5,3 % oziroma 472 ha). Te kategorije skupno zavzemajo 90,9 % vseh kmetijskih površin MOL. Ostale kategorije posamično zavzemajo manj kot 5 % površin, skupno pa manj kot 10 % kmetijskih površin MOL.

Če pogledamo spremembe rabe tal, po osmih generaliziranih skupinah rabe tal, ugotovimo velike spremembe v površinah trajnih nasadov, ki so se od leta 2007 do 2014 leta povečale za 35,9 % (60,2 ha). Prav tako so se povečale površine njiv in vrtov za 1 % (za 27,8 ha), druge kmetijske površine za 6,6 % (63,1 ha) in pozidana zemljišča za 3,7 % (245,3 ha).

Največje zmanjšanje površin beležimo pri ostalih nekmetijskih zemljiščih (zmanjšanje za 36,4 % oziroma za 11,2 ha), zmanjšale pa so se tudi travniške površine (za 4,9 % oziroma 244,7 ha) in gozdne površine (za 1,2 % oziroma 140,2 ha).

Preglednica 1: Površine po generaliziranih skupinah rabe tal na MOL v letu 2007 in 2014

RABA SKUPINA	2007 (ha)	2014 (ha)	spremembe v ha 2007-2014	spremembe v % 2007-2014
Njive in vrtovi	2792,9	2820,7	27,8	1,0
Trajni nasadi	167,5	227,6	60,2	35,9
Travniške površine	5003,3	4758,6	-244,7	-4,9
Druge kmetijske površine	960,7	1023,7	63,1	6,6
Gozd	11674,4	11534,1	-140,2	-1,2
Ostala neket. zemljišča	30,9	19,7	-11,2	-36,4
Pozidana zemljišča	6590,2	6835,6	245,3	3,7
Voda	278,8	278,6	-0,1	-0,1
SKUPAJ	27498,6	27498,6		

¹ Za analizo rabe tal sta bila uporabljena vhodna prostorska sloja rabe tal za leti 2007 in 2014 (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sloj rabe tal 2007 in 13. 1. 2014). Za območje MOL, so bile izračunane površine posamezne kategorije rabe tal, pri čemer je bil uporabljen šifrant rabe kmetijskih zemljišč iz leta 2013. Kategorije rabe tal so bile generalizirane v skupine rabe tal: njive in vrtovi (njiva, hmeljišče, trajne rastline na njivskih površinah, rastlinjaki), trajni nasadi (vinograd, matičnjak, intenzivni sadovnjak, ekstenzivni oziroma travniški sadovnjak, oljčnik, ostali trajni nasadi), travniške površine (trajni travnik, barjanski travnik), druge kmetijske površine (kmetijsko zemljišče v zaraščanju, plantaža gozdnega drevja, drevesa in grmičevje, neobdelano kmetijsko zemljišče, kmetijsko zemljišče poraslo z gozdnim drevjem), gozd, pozidana zemljišča (pozidano in sorodno zemljišče), ostala nekmetijska zemljišča (barje, trstičje, ostalo zamočvirjeno zemljišče, suho odprto zemljišče s posebnim rastlinskim pokrovom, odprta zemljišča brez ali z nepomembnim rastlinskim pokrovom) in voda.

Naravne danosti za razvoj kmetijstva v MOL

Glede na možnosti razvoja kmetijstva so opredeljene štiri večje geografske celote:

- **območje prednostnega razvoja kmetijstva na kmetijskih zemljiščih največje ustreznosti** – ravninsko območje z najboljšimi kmetijskimi zemljišči brez strogih omejitev, mogoča je intenzivna pridelava tudi najzahtevnejših kultur, ni omejitev zaradi varstva vodnih virov;
- **območje zadržanega razvoja kmetijstva na zemljiščih, kjer je zahtevano varstvo vodnih virov** – zaradi ohranjanja vodnih virov tu veljajo posebne zahteve;
- **območje razvoja kmetijstva na barju oziroma pretežno oglejenih tleh** – omejitve izhajajo iz slabšega proizvodnega potenciala oglejenih tal in zaradi specifičnih vodnih razmer na barju, kjer je tudi velik interes varstva narave, kmetijstvo pa je v tem primeru pomembno za ohranjanje naravnega ravnovesja;
- **območje razvoja kmetijstva v Posavskem hribovju in na Rašici** – gre za območje intenziviranja posebnih oblik pridelave, predvsem sadja in jagodičevja na eni strani ter močnega zaraščanja slabših kmetijskih zemljišč na drugi.

Glede na ustreznost zemljišč za kmetijsko pridelavo in različne omejitvene dejavnike za razvoj ter potrebe nekmetijskih dejavnosti, je MOL razdeljena na:

- območja varovanja kmetijskih zemljišč največje ustreznosti;
- območja varovanja kmetijskih zemljišč;
- območja kmetijskih zemljišč z omejitvami.

Območja varovanja kmetijskih zemljišč največje ustreznosti – območja, najprimernejša za kmetijsko pridelavo, zato so deležna najvišje stopnje varstva. Takšna območja se nahajajo v Gameljnah, Podgorici in Nadgorici, v sklenjenih kompleksih na Sneberskemrodu oziroma okolici Zadobrove ter v pasu, ki se razteza od Hrušice, prek Bizovika, Dobrunj in Sostrega do Kašlja oziroma Zaloga. Takšna območja se pojavljajo še ponekod v okolici Kamne Gorice in Kozarij ter v Gobovski in Besniški dolini. Na teh območjih poteka intenzivna kmetijska pridelava, vendar se ravna po splošnih načelih varstva okolja in naravnih virov. Možne so vse vrste agrarnih operacij in ukrepov kot so: komasacije, regulacije, hidromelioracije in namakanje.

To so kmetijska zemljišča trajno namenjena kmetijski rabi. Na kmetijskih zemljiščih največje ustreznosti je gradnja objektov dopustna le, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo. V tem primeru se zemljišča za gradnjo objektov praviloma določijo na osnovi ovrednotenih variantnih predlogov glede na njihov funkcionalni, varstveni in ekonomski vidik ter glede na njihovo sprejemljivost v lokalnem okolju. Pri rekonstrukciji ali umeščanju objektov je treba v čim večji meri izkoristiti obstoječo infrastrukturo. Trase infrastrukturnih objektov se morajo izogibati posegom v območja sklenjenih kmetijskih površin, z novimi posegi pa se ne sme drobiti posestne strukture, kar velja tudi za ostala območja kmetijskih zemljišč.

Območja varovanja kmetijskih zemljišč – območja zmerne ustreznosti za kmetijsko pridelavo, zaradi slabših naravnih možnosti. Ne glede na to, so ta kmetijska zemljišča deležna visoke stopnje varstva. Takšna zemljišča najdemo na območju Podutika, Brda, Rašice in v Posavskem hribovju. Kmetijstvo na teh območjih ostaja pomembna dejavnost, pomembni pa so tudi drugi vidiki: ohranjanje značaja krajine in dediščine, možnost rekreacije... Mešanje rab in dejavnosti je na takih območjih lahko izrazitejše kot na območjih prve kategorije varstva. Tudi ta zemljišča so prvenstveno namenjena za trajno kmetijsko rabo, kamor urbanizacija, kljub možnim nekaterim drugim rabam, ne posega. Kar zadeva rabo tega prostora za rekreacijske namene, je treba poudariti, da gre lahko le za take oblike rekreacije, ki ne ovirajo normalnega obdelovanja niti ne povzročajo škode na kmetijskih pridelkih.

Območja kmetijskih zemljišč z omejitvami – območja z omejitvami v izrabi kmetijskih zemljišč, ker ležijo na vodovarstvenih in poplavnih območjih, območjih Nature 2000, kulturne dediščine ipd. Na vodovarstvenem območju južno od Save, med Mednim in Poljem, je kmetijska pridelava omejena zaradi varstva vodnih virov. Določen je režim varovanja podtalnice z posebnimi pogoji pridelave. Območje Ljubljanskega barja je uvrščeno v območje Nature 2000. Kmetijstvo je tu pomembno za ohranjanje naravnega ravnovesja, zato je pomembno ohranjanje obdelovalnih kmetijskih zemljišč, kljub temu, da so za pridelovanje hrane manj primerna. Območje Ljubljanskega barja ima velik rekreacijski potencial, vendar uporaba ustrezno označenih poti ne sme ovirati normalnega obdelovanja zemljišč niti ne povzročati škode na kmetijskih pridelkih.

Kmetijska gospodarstva v MOL

V obdobju med Popisom prebivalstva leta 1991 in Popisoma kmetijskih gospodarstev leta 2000 in 2010, beležimo precejšnje spremembe tako glede števila kot tudi velikostne strukture kmetij (Preglednica 2). Število kmetij se je v obdobju od leta 1991 do 2000 zmanjšalo skoraj za tretjino, v obdobju od leta 2000 do 2010 pa še za dobro desetino. Velikostna struktura kmetij se je precej izboljšala in kaže na trend povečevanja kmetij večjih od 5 ha kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), medtem ko se deleža obeh razredov manjših kmetij zmanjšujeta. Kljub temu velikost 5 ha KZU še vedno presega manj kot polovica vseh kmetij, dobra petina pa je manjših od 2 ha KZU.

Preglednica 2: Velikostna struktura kmetij v MOL²

Velikost	Popis prebivalstva 1991		Popis kmetijskih gospodarstev v RS 2000		Popis kmetijskih gospodarstev v RS 2010	
Kmetije	Število	Delež (%)	Število	Delež (%)	Število	Delež (%)
do 2 ha KZU	435	32,4	144	15,6	170	20,8
2 do 5 ha KZU	542	40,3	336	36,3	254	31,2
nad 5 ha KZU	366	27,3	445	48,1	391	48,0
SKUPAJ	1.343	100,0	925	100,0	815	100,0

Povprečna velikost kmetije se je s 6,3 ha, v letu 2000, povečala na 7 ha v letu 2010, pri čemer je pomembno, da se število kmetij, ki imajo v uporabi več kot 10 ha kmetijskih zemljišč, v primerjavi z letom 2000 ni zmanjšalo (Preglednica 3).

Preglednica 3: Zbirni podatki Popisa kmetijskih gospodarstev v RS v letih 2000 in 2010 za MOL³

Leto	Razred KZU	KZU (ha)	Število družinskih kmetij	Povprečje KZU/kmetijo
2000	do 2 ha	176	144	1,2
	nad 2 do 5 ha	1151	336	3,4
	nad 5 do 10 ha	2120	300	7,1
	nad 10 ha	2347	145	16,2
	SKUPAJ	5794	925	6,3
2010	do 2 ha	181	170	1,1
	nad 2 do 5 ha	852	254	3,4
	nad 5 do 10 ha	1701	247	6,9
	nad 10 ha	2945	144	20,5
	SKUPAJ	5678	815	7,0

² Vir: SURS 1991, 2000 in 2010.

³ Vir: SURS 2000 in 2010.

V obdobju od leta 2000 do 2010 se je razmeroma nizka stopnja specializacije v kmetijstvu bistveno povečala (Preglednica 4). Po podatkih Popisa kmetijskih gospodarstev iz leta 2000 je znašal delež specializiranih gospodarstev le nekaj več kot 50 %, v letu 2010 pa je narastel na slabih 79 %. Višja stopnja specializacije izboljšuje konkurenčnost kmetijske panoge. V kombinirani pridelavi se je ohranil delež kmetijskih gospodarstev z mešano rastlinsko pridelavo-živinorejo, kar kaže na uspešnost tistih kmetij, ki v okviru kmetije zagotavljajo iz živinoreje pomemben delež hranil za rastlinsko proizvodnjo, v rastlinski proizvodnji pa imajo dovolj širok kolobar tudi s krmnimi rastlinami za živino, kar dobro vpliva na rodovitnost tal.

Preglednica 4: Proizvodna struktura kmetij MOL⁴

Tip kmetovanja	Leto 2000		Leto 2010	
	Število	Delež (%)	Število	Delež (%)
Specializirana pridelava				
Rastlinska pridelava, od tega:	82	8,9	230	27,8
- poljedelstvo	18	1,9	137	16,6
- vrtnarstvo	27	2,9	47	5,7
- trajni nasadi	37	4,0	46	5,5
Živinoreja, od tega:	386	41,8	419	50,7
- prežvekovalci	377	40,8	415	50,2
- prašiči in perutnina	9	1,0	4	0,5
Kombinirana pridelava				
Mešana rastlinska pridelava	88	9,5	49	5,9
Mešana živinoreja	245	26,5	25	3,0
Mešano rastlinska pridelava-živinoreja	117	12,7	103	12,6
Drugo	6	0,4	/	/

Vir: SURS 2000 in 2010

⁴ Vir: SURS 2000 in 2010.

Gozdovi v MOL

Gozdovi na območju MOL prekrivajo 41,9 % površine. Najbolj gozdnato je hribovje vzhodno od Zaloga, oziroma območje Posavskega hribovja (območje gozdnogospodarske enote Polje), kjer gozd prekriva kar 73 % površine. Bistveno manj gozdov je na območju samega naselja Ljubljana, skupaj s prostranim, na severu ležečim, Ljubljanskim poljem ter na jugu prevladujočim Ljubljanskim barjem (območje gozdnogospodarske enote Ljubljana). Na tem območju gozd prekriva 25 % površine.

Večina gozdov, natančneje 92%, je v zasebni lasti. Lastnik 6% gozdov je država, manj kot 2% (174 ha) gozdov pa je v lasti MOL. Večina gozdov v lasti občine je na območju samega mesta in zahodno od njega. V gozdnatem vzhodnem delu je občinskih le 4 ha gozdov.

Gozdna posest je izredno razdrobljena, saj je tu skoraj 17.000 zasebnih gozdnih posesti, ki so v lasti, če upoštevamo tudi solastnike, kar 24.000 lastnikov gozdov. Zasebna gozdna posest meri v povprečju 0,7 ha. Precej večja je v vzhodnem gozdnatem delu občine, kjer je v povprečju velika 1,07 ha, izrazito drobna pa v zahodnem in v osrednjem mestnem delu občine, kjer meri le slabih 0,36 ha.

Gozdna združba polovice gozdov je kisloljubno bukovje z rebrenjačo (praprotno, po kateri ima ta gozdna združba ime), kjer je glavna drevesna vrsta bukev. Ob njej so za to rastišče značilni še hrast graden, kostanj, smreka, rdeči bor, pojavlja se tudi jerebika, za grmovni sloj pa je značilna navadna krhlika. V zeliščnem sloju se pojavljajo rebrenjača, borovnica, orlova praprotna in druge značilnice. Na drugi polovici gozdov se z večjim deležem pojavljajo gozdne združbe: podgorsko bukovje, toploljubno bukovje, kisloljubno rdečeborovje (za to združbo sta najznačilnejša rdeči bor in borovnica) ter gradnovo belogabrovje (tu sta značilna hrast graden in beli gaber).

Na gozdnih rastiščih rastejo večinoma mešani gozdovi listavcev in iglavcev s prevladujočimi listavci, vmes pa so tudi, v preteklosti nasajeni, sestoji v katerih prevladuje smreka. Značilni so tudi, zaradi steljarjenja osiromašeni, borovi gozdovi na sicer bukovih rastiščih.

Ob obrežjih Save in ponekod Ljubljanice so prodišča z značilno obrežno vegetacijo. V zadnjem času jo vedno bolj ogrožajo invazivne rastlinske vrste, npr. japonski dresnik.

Glede na lesno zalogo (količino lesa v m³/ha) je na območju Mestne občine Ljubljana največ bukve (35 %), hrasta (15 %), smreke in bora (oba po 14 %), kostanja (10 %) in gabra (3 %). Manj je plemenitih listavcev (1 % – javor, jesen, brest, lipa in lipovec) ter ostalih listavcev in iglavcev (skupaj 8 %), med katerimi so jelše, topoli, breze, vrbe, macesen in še mnoge druge drevesne vrste, ki s svojo pestrostjo bogatijo gozdove na območju MOL.

Raznolikost ekoloških dejavnikov na območju MOL nudi ugodne življenjske pogoje mnogim živalskim vrstam. Skoraj na vsem območju je prisotna srnjad. Pogost je tudi divji prašič, redko pa se pojavlja jelenjad. Gamsa se da opaziti le izjemoma. Iz reda zveri so prisotni lisica, kuna in jazbec, izjemoma tudi medved. Obdelan odprt ravninski svet najbolj ustreza poljskemu zajcu. Ob rekah sta prisotni še pižmovka in nutrija. Zelo pomemben življenjski prostor za ptice je Ljubljansko barje, kjer se stalno ali pa prehodno zadržuje veliko število redkih in ogroženih vrst ptic. Ob Savi in Ljubljani se zadržujejo obvodne ptice kot so raca mlakarica, siva čaplja, kormoran in mali ponirek. Občasno se pojavlja tudi črna štoklja. Med ujedami je najpogostejša navadna kanja. Redkeje ujede so kragulj, skobec, navadna postovka, sokol selec in škrjančar. Najpogostejši sovi v območju sta lesna sova in mala uharica. Prisoten je še čuk, mali skovik in kozača. Povsod sta prisotni šoja in sraka. Vedno več je sivih vran.

Kategorije gozdov – prevladujejo večnamenski gozdovi, ki poleg proizvodnih funkcij opravljajo v izrazito poudarjene socialne in ekološke funkcije oziroma »igrajo« več različnih vlog:

- **Varovalni gozdovi** – na območju MOL je 276 ha varovalnih gozdov. To so gozdovi z izrazito varovalno vlogo, kateri je povsem podrejen način gospodarjenja. Kot varovalni so razglašeni z Uredbo o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom (Uradni list RS, št. 88/05, 56/07, 29/09, 91/10 in 1/13). Ti gozdovi so na šmarnogorski Grmadi, na Rašici, v Zajčji dobavi, na vzhodnem delu občine pa v okolici Kašlja, Podgrada in Gostince, Prežganja ter Pugleda;
- **Gozdovi s posebnim namenom, kjer ukrepi niso dovoljeni** – na občinski vzhodni meji leži 11 ha velik gozdni rezervat Jazbine. Za gozdni rezervat je razglašen z Uredbo o varovalnih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom. V njem je gozd prepuščen naravnemu razvoju, ukrepov gospodarjenja ni;
- **Gozdovi s posebnim namenom, kjer so ukrepi dovoljeni** – za gozdove s posebnim namenom je MOL leta 2010 z Odlokom o razglasitvi gozdov s posebnim namenom (Uradni list RS, št. 60/10 in 64/10 – popr.) razglasila okoli 1.440 ha gozdov, v katerih so ukrepi gospodarjenja prilagojeni njihovim izredno poudarjenim socialnim funkcijam. Ti so na naslednjih območjih: Rožnik in Šišenski hrib, Grajski grič, Golovec (do obvoznice), Šmarna gora in Grmada, Tabor in Straški hrib, Koseški boršt in Za Mošenicami, Draveljska gmajna, Bokalce, Kozarška gmajna, Brdo in Vrhovci, Dolgi most, Kleče, Stožice, Jarše, Hrastje, Na Rojah, Brod, Tacen, Dobrava pri Črnučah in Dolnice.

Gospodarjenje z gozdovi s posebnim namenom se izvaja na način, ki je prilagojen njihovim izjemno poudarjenim socialnim funkcijam (rekreacijska, turistična, poučna ipd.), skladno z načrti za gospodarjenje z gozdovi.

Stanje razvoja podeželja v MOL

Razvoj podeželja v MOL temelji na načelu dela »od spodaj navzgor«. Zasnovan je **dolgoročno**, kjer aktivnosti temeljijo na preteklih rezultatih in kjer je pozornost usmerjena k strateškemu, dolgoročnemu in trajnostnemu razvoju. Je **celovit**, saj pri njegovem razvoju sodelujejo različni akterji od lokalne samouprave, strok, nevladnih organizacij do lokalnega prebivalstva. Temeljnega pomena pa je tudi to, da je **organiziran** in da poteka po pravilih projektnega vodenja, poudarek pa je na timskem delu.

Cilji razvoja podeželja so bili za minulo programsko obdobje načrtani v Strateških usmeritvah razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013, določali pa so razvoj kmetijstva in gozdarstva, predvsem s primarno proizvodnjo povezanih dejavnosti na kmetijah, socialnega kapitala in notranjih možnosti podeželja.

Kot rezultat uresničevanja strateških ciljev (Kakovostne dobrine kmetijstva in gozdarstva iz ohranjenega okolja, Razvoj raznolikih dejavnosti – temelj dolgoročnega dviga kakovosti življenja na podeželju in Razvoj socialnega kapitala in ohranjanje identitete podeželja), danes beležimo naslednje stanje:

Poljedelstvo in zelenjadarstvo

Naravne danosti na območju MOL omogočajo dokaj intenzivno pridelavo hrane in krme na njivah. Po podatkih Popisa kmetijstva 2010 je od 5.678 ha kmetijskih zemljišč v uporabi, njiv 2.066 ha. Kolobar je, z izjemo Ljubljanskega barja, dokaj ugoden, ker je vanj vključen velik delež deteljno travnih mešanic. Na njivah je od pomembnejših kultur 54 % industrijskih in krmnih rastlin, 30 % žit, 8 % zelenjadnic in 4 % krompirja.

Zaradi bližine trga in dohodkovnega vidika je pridelovanje zelenjadnic tržno zelo zanimivo. Poleg prodaje na tržnicah, ki je primerna za manjše pridelovalce, poteka večina prodaje grosistom, kmetje pa oskrbujejo tudi gostince in šolske kuhinje. Po podatkih Kmetijsko gozdarskega zavoda Ljubljana se kapusnice (zelje, cvetača, brokoli) pridelujejo na 200 ha, korenovke (korenje, rani krompir, redkvica) na 160 ha, solatnice, radič in motovilec na 150 ha, šparglji na 8,5 ha in buče na 6 ha kmetijskih zemljišč. V zaščiteneh prostorih (rastlinjaki, plastenjaki, tuneli), poteka pridelava na 6 ha. Pridelujejo se predvsem plodovke (kumare, paprika, paradižnik, jajčevci) pri čemer je pridelavi paradižnika namenjenih dve tretjini površin v zaščiteneh prostorih.

Za ravninsko območje izven VVO je značilen poljedelsko zelenjadarski kolobar s precejšnjim deležem koruze. Pridelava krme in zelenjadnic je dokaj intenzivna. VVO obsega precejšnji del ravninskega predela. Proizvodne usmeritve so podobne kot na preostalem ravninskem območju. Poljedelska in travniška pridelava je vezana predvsem na rejo živine. Pridelovanje zelenjadnic je razširjeno predvsem v okolici vodarne Hrastje ter, v nekoliko manjšem obsegu, v okolici vodarne Kleče. Zelenjadarstvu so pretežno namenjena zemljišča na zgornji savski terasi, kjer so tla lahka in plitva.

Ljubljansko barje je zaradi specifičnih proizvodnih lastnosti pretežnega dela zemljišč (zakisanost, visoka vlažnost, poplavnost, visoka vsebnost humusa ...) primerno predvsem za pridelovanje krme. Prevladuje travinje, ki daje krmo slabše kakovosti, na njivah pa prevladuje pridelovanje silažne koruze. Koncentracija pridelave koruze je na barjanskih tleh posebej velika, ker jo tam na najetih zemljiščih pridelujejo tudi kmetje z drugih območij. Na obrobju in osamelcih ter na mineralnih in plitvejših organskih tleh, kmetje pridelujejo tudi druge poljščine in zelenjadnice.

V hribovitem območju prevladuje raba naravnega trajnega travinja. Kjer nagib terena to dopušča, živinorejske kmetije pridelujejo tudi silažno koruzo v kolobarju z drugimi krmnimi poljščinami.

Sadjarstvo

Sadjarstvo, vključno s pridelovanjem jagodičja, je razvito predvsem v Posavskem hribovju. Prevladuje jablana, od drugih sadnih vrst pa hruške, breskve, slive in češnje, nekaj pa je tudi orehov in kostanjev. Prisotni so tako sodobni nasadi in tehnologije pridelave kot tudi ekstenzivni travniški nasadi. V MOL je 28,78 ha sodobnih trajnih sadnih nasadov, kjer prevladuje jablana. Ob obnovi sadovnjakov se vedno bolj uporabljajo odporne sorte, primerne tudi za ekološko pridelavo. Pridelano sadje se proda kot sveže, namenjeno pa je tudi predelavi v žganje, likerje, mošt, kis in suho sadje. Kraje z največjo koncentracijo pridelave sadja povezuje Sadna cesta med Javorom in Jančami v vzhodnem delu MOL.

V travniških sadovnjakih, ki so predvsem na gričevnatih obronkih Ljubljane (Medno, Rašica, Posavsko hribovje) in tudi v nižinskih predelih, dozori veliko sadja, ki večkrat ostane nepobrano. S spodbujanjem ljudi k predelavi sadja v sokove, suho sadje, kis in druge izdelke se povečuje tudi interes po ohranjanju in vzdrževanju teh sadovnjakov v dobri kondiciji in redni rodnosti.

Na območju MOL je prisotna tradicija pridelave jagodičja, predvsem jagod. 30 pridelovalcev prideluje jagode na 5-6 ha. Od tega ima šest pridelovalcev do 8000 sadik, deset do 4000 sadik, ostali so manjši pridelovalci z nasadi do 2000 sadik. Asortiment jagod v pridelavi se zelo hitro menja in pridelovalci sledijo novostim. Velikosti nasadov so prilagojene številu družinskih članov in razpoložljivi delovni sili na kmetiji. Vse plodove prodajo na domu, tržnicah v Ljubljani in preko dostave večjim kupcem.

Živinoreja

V okviru živinoreje prevladuje reja govedi in znotraj le-te usmeritev v prirejo mleka. Reja prašičev in perutnine je pretežno omejena na domačo porabo. Drobnico redijo v hribovitem območju, konjereja pa je razvita predvsem na barju.

V govedoreji je opaziti močno koncentracijo, saj večje kmetije prirejo mleka povečujejo, manjše pa jo opuščajo. Razlike se pojavljajo tudi med hribovskim in ravninskim delom MOL. Medtem, ko so v hribih prirejo mleka v glavnem opustili, se ta koncentrira v dolini. V MOL na 454 kmetijah redijo 5.339 goved, od tega ženskih živali 3.781 (71 %) in moških živali 1.558 (29 %). Med kravami so krave molznice in krave dojlje na celotnem območju MOL zastopane v približno enakem številu, s tem da na ravninskem območju, na VVO in na območju Ljubljanskega barja prevladujejo molznice, na hribovitem območju pa dojlje. Pri tem je treba opozoriti, da pri dojljah ne gre le za krave namenjene vzreji telet, temveč tudi za krave, ki se molzejo, vendar se njihovega mleka ne oddaja organizirano na trg. Zaradi zelo majhnih kmetij na hribovitem območju je tako velik delež krav dojlj pričakovan. V MOL redijo v povprečju 11,7 glav goved na kmetijo. 38 kmetij je vključenih v A kontrolo molznic. Na teh kmetijah redijo 807 krav molznic, v povprečju 21,2 krave molznice na kmetijo, povprečna mlečnost krav molznic je 6.122 litra mleka.

Reja drobnice je razvita predvsem v hribovitem delu. Drobnica je najprimernejša za pašo na strmih zemljiščih, ki jih ni mogoče strojno obdelovati. Rejci redijo 483 koz in 175 ovc. Velikost tropov se giblje od 10 do 50 živali. Glavni omejitveni dejavnik za povečevanje obsega reje drobnice so majhne in razdrobljene površine. Večina rejcev je vključenih v društva. V okviru društev se

organizirajo in skupno nastopajo na raznih sejmi in drugih prireditvah. Izvajajo skupno promocijo in izobraževalne programe. Poleg tega si izmenjujejo tudi plemenske živali in skrbijo za selekcijo.

Konjereja se vrača na naše kmetije in sicer večinoma kot reja konj namenjenih za šport in rekreacijo. Predvsem je prisotna v ravninskem delu, še posebno na območju Ljubljanskega barja. Skupaj je na območju MOL okoli 550 konj. Rejci so združeni v društva. Na barju je bila že včasih reja konj prisotna v precej velikem obsegu, saj so nekateri travniki primerni le za pridelavo krme za konje ne pa tudi za govedo. Predvsem reja konj avtohtonih hladnokrvnih pasem s krmo pridelano na barju, omogoča ohranjanje kulturne krajine, ekstenzivnih barjanskih travnikov, biotske raznovrstnosti in zagotavlja trajnostno rabo obnovljivih virov.

Čebelarstvo je na območju MOL zelo razvito. V štirih čebelarških društvih, kjer poteka predvsem strokovno in izobraževalno delo, je včlanjenih preko 300 članov, ki imajo 4.500 čebeljih družin. 300 čebelarjev v MOL predstavlja 3 % odstotke vseh čebelarjev v Sloveniji.

Gozdarstvo

Gospodarjenje z gozdovi

Območje MOL je razdeljeno na dve gozdnogospodarski enoti (GGE Ljubljana in GGE Polje), za kateri se izdelujejo gozdnogospodarski načrti (GGN), ki imajo 10 letno obdobje veljavnosti. Ti načrti med drugim določajo tudi najvišji možni posek in potrebna gojitvena in varstvena dela. V obdobju 2007-2013 so glede na ureditvena obdobja GGN GGE veljali naslednji GGN GGE: GGN GGE Ljubljana (2005-2014), GGN GGE Polje (2002-2011) in GGN GGE Polje (2012-2021).

Na osnovi teh načrtov je sorazmerno določen najvišji možni posek na območju MOL za sedemletno obdobje 2007-2013 znašal 286.000 m³ drevja. V obdobju 2007-2013 je bilo na območju MOL posekano 111.300 m³ drevja (od tega 32% iglavcev in 68% listavcev), kar predstavlja 39% možnega poseka. Največji delež glede na vzrok sečnje so predstavljale pomladitvene sečnje (31%), sledila so redčenja (28%). Sanitarne sečnje so predstavljale 13% vsega poseka, posek oslabelega drevja pa 14%, kar kaže (oboje skupaj le 27%), da v obravnavanem obdobju ni bilo večjih pojavov škodljivcev in bolezni gozdnega drevja ali večjih vremenskih ujm, ki bi močneje prizadele gozdove na območju MOL. Zaradi krčitev gozdov je bilo izvedenega 8% vsega poseka, s to posebnostjo, da je bil v obravnavanem obdobju zgrajen daljnovod Beričevo–Krško in je samo na ta račun bilo izvedenih 82% krčitev gozdov. Ostale krčitve gozdov (urbanizacija, kmetijstvo, druga infrastruktura) se niso izvajale v večjem obsegu. Evidentiranega je bilo tudi 2% poseka brez odobritve.

V obdobju od leta 2007 do 2013 so bila v gozdovih na območju MOL izvedena naslednja gozdno gojitvena dela: sadnja gozdnega drevja (0,95 ha), nega letvenjaka in drogovnjaka (0,52 ha), obžetve skupaj s ponovitvami (6,61 ha), premazi vršičkov za varstvo pred objedanjem divjadi (0,2 ha) in priprava tal na naravno ali umetno obnovo (0,3 ha). Skupaj je bilo izvedenih 8,48 ha gojitvenih del oziroma v povprečju 1,1 ha na leto. Izvedba je odvisna od načrta in od razpoložljivosti sredstev za sofinanciranje teh del iz državnega proračuna.

Varstvo gozdov – bolezni, ujme in škodljivci

Smreka je najbolj ogrožena zaradi podlubnikov. Podlubniki so dosegli gradacijo v letih 2005/2006 in so bili od leta 2007 naprej v upadanju. Trenutna gostota podlubnikov je še obvladljiva, vendar pa

populacija zaradi hude suše, ki je trajala od jeseni 2011 do jeseni 2012, poletja 2013 in žledoloma v letu 2014, narašča, kar se kaže tudi v povečevanju števila lubadark (od lubadarjev napadenih smrek). Druga najpogostejša škodljiva organizma na smrek sta smrekova rdeča trohnoba (*Heterobasidion annosum*) in mraznica (*Armillariella mellea*). Obe bolezni nista tako nevarni kot npr. kostanjev rak. Najdemo ju na smreki, ki raste na zanjo neugodnih in neprimernih rastiščih v nižini, na zaraščajočih pašnikih in na smrekovih monokulturah. Kostanj je poleg kostanjevega raka, ki je najpogostejša bolezen na območju MOL, začela močno ogrožati tudi kostanjeva šiškarica, ki je nov, neavtohton škodljiv organizem. Večina poseka kostanja na območju MOL je iz sanitarnih razlogov. Na javoru je najpogostejši škodljiv organizem javorjev rak. V tem prostoru je prisoten že od 60-ih letih prejšnjega stoletja, prišel pa je s sadikami ameriškega javora. Ker ni tako agresiven kot kostanjev rak, je bil opažen šele v začetku novega tisočletja in šele leta 2008 smo dobili s strani poročevalske-prognostično-diagnosticske službe navodila, kako ravnati z okuženimi javorji.

Brest je v skupinah skoraj ves okužen s holandsko brestovo boleznijo. Na območju MOL to drevesno vrsto najdemo le redko. Če raste posamezno običajno ni okužena. Na borovih sestojih, predvsem ob obvoznici in avtocesti, na mlajših borih vsako leto opazamo sušico najmlajših borovih poganjkov. Hrastova pepelovka se pojavlja v mladovjih, kjer sta dob ali graden, prisotna v več kot 20 %. Proti tej bolezni ne ukrepamo, saj je uporaba fitofarmaceutskih sredstev v gozdu dovoljena le v izjemnih in izrednih primerih. Na bukvi se v pozni pomladi občasno pojavlja bukov rilčkar skakač. Bukev se zaradi napada tega hrošča obarva rjavo. Ker, razen manjšega prirastka, ne povzroča večje škode, proti njemu ne ukrepamo. Sušenje velikega jesena povzroča jesenov ožig, kar je bilo ugotovljeno v letu 2008. Praktično so okuženi vsi jesenovi sestoji, bolezen predstavlja hud problem na ravni Evrope. Trenutno velja popolna prepoved sadnje velikega jesena. Naloženo je tudi spremljanje sestojev in odkazilo v primeru, ko je drevo že skoraj suho.

Snegolom in vetrolom v običajnih letih poškodujeta do 2 % drevja glede na letni možni posek. V začetku februarja v letu 2014 je tudi območje MOL prizadel žledolom, ki je močno poškodoval predvsem sestoje odraslih listavcev. Skupen obseg žleda je bil ocenjen na cca 5 letni možni posek.

Odprtost gozdov s prometnicami

Transport lesa poteka po gozdnih in javnih cestah, pri čemer slednje prevladujejo. Skupna dolžina produktivnih cest (gozdne in javne ceste, primerne za transport lesa) na območju MOL je 154 km. Skupna dolžina gozdnih cest je 41 km, od tega je 35 km produktivnih. Gostota produktivnih cest je 13,5 m/ha in glede na povprečno gostoto v gozdnogospodarskem območju Ljubljana (15,8 m/ha) nekoliko nižja. Iz podatkov v načrtih GGE izhaja, da je odprtost za spravilo v večnamenskih gozdovih v GGE Polje 55% in v GGE Ljubljana 86%. V GGE Ljubljana prevladujejo pravilne razdalje med 200 in 600 m, v GGE Polje pa med 200 in 800 m, povprečna pravilna razdalja v GGE Polje je večja kot v gozdnogospodarskem območju Ljubljana (385 m), gostota vlak pa pod območnim povprečjem.

Letno se vzdržuje 27.528 m gozdnih cest in 6.686 m gozdnih vlak.

Umeščanje kmetijskih gospodarstev v prostor

Kmetijska gospodarstva za svoj razvoj in ohranjanje konkurenčnosti potrebujejo na lokaciji kmetije dovolj prostora za razvoj kmetijske, s kmetijsko dejavnostjo povezanih dopolnilnih dejavnosti in nekmetijskih dejavnosti na kmetijah, kar pomeni, da potrebujejo ustrezno opredeljeno območje. Do sprejema občinskega prostorskega načrta v letu 2010 so bili objekti kmetijskih gospodarstev v prostorskih aktih velikokrat opredeljeni neustrezno ali v nepopolnem obsegu, največkrat kot razpršena gradnja, kjer so bila vrisana samo stavbišča, ali pa celo sploh niso bili vrisani in so "gostovali" kar na območju kmetijskih zemljišč. Neurejen status namenske rabe zemljišč bi onemogočal razvoj kmetij in lahko celo povzročil njihov propad. Zato je MOL pri pripravi občinskega prostorskega načrta Mestne občine Ljubljana – izvedbeni del (OPN MOL ID) pristopila k ustreznemu oblikovanju območij kmetij, kjer se v enoto urejanja prostora povežejo vsi objekti na kmetijskem gospodarstvu, skupaj s pripadajočim funkcionalnim zemljiščem. Kmetijska gospodarstva se v OPN MOL ID, skladno z določili prostorske zakonodaje, pojavljajo na dva načina: kot območja razpršene poselitve (A) na območjih, kjer je to avtohton poselitveni vzorec, ali kot del območij podeželskih naselij (namenska raba SK). V podrobnih izvedbenih pogojih je za te enote urejanja prostora dodatno opredeljeno, da je območje namenjeno izključno za gradnjo objektov, potrebnih za delovanje in razvoj kmetijskega gospodarstva, vključno z dopolnilnimi in nekmetijskimi dejavnostmi na kmetiji.

Registriranim kmetijskim gospodarstvom, ki niso posebej izrazila potrebe po preselitvi kmetijskega gospodarstva ali širitvi stavbnih zemljišč na obstoječi lokaciji in so na podlagi evidence GERK obdelovala vsaj 0,5 ha kmetijskih zemljišč, je bilo z opredeljeno namensko rabo ali podrobnimi prostorskimi izvedbenimi pogoji omogočeno nadaljnje delovanje. Takih kmetijskih gospodarstev je 687.

Z OPN MOL ID so se določila območja za preselitve kmetijskih gospodarstev in širitve stavbnih zemljišč na lokacijah obstoječih kmetijskih gospodarstev. Določeno je bilo 14 območij za preselitev obstoječih kmetijskih gospodarstev in 17 območij širitve stavbnih zemljišč na lokacijah obstoječih kmetijskih gospodarstev.

Zaokroževanje kmetijskih zemljišč

Prve aktivnosti na področju komasacije kmetijskih zemljišč Zadobrova v k. o. Zadobrova in k. o. Kašelj so se začele v letu 2009. Komasacija se izvaja na 188,0189 ha, od tega je 87 % najboljših kmetijskih površin in 12 % drugih kmetijskih površin. Na celotni površini je 134 lastnikov, ki imajo skupno 393 parcel, povprečno velikih 47 arov, vsak lastnik ima v lasti povprečno 2,93 parcele. Po izvedeni komasaciji bo znotraj komasacijskega območja ostalo predvidoma 130 lastnikov, število parcel se bo znižalo na 229 parcel, povprečna velikost parcele bo 82 arov. Komasacija bo predvidoma zaključena v prvi polovici leta 2015.

Posebne pomena so poljske prometnice, predvsem z vidika dostopanja do kmetijskih zemljišč v obdelavi. Tako se je v obdobju 2007-2013 povprečno letno vzdrževalo 25.964 m poljskih poti.

Dopolnilne dejavnosti

Zaradi dohodkovnega izboljšanja stanja na kmetijskih gospodarstvih, kot tudi zaradi vedno ostrejših zakonodaj, vedno več nosilcev kmetijskih gospodarstev in njihovih družinskih članov registrira dopolnilne dejavnosti. Na ta način imajo odprte dodatne možnosti trženja. Večinoma tržijo svoje produkte le preko večjih prireditev (Jagodne nedelje, Kostanjeve nedelje, Jesenska tržnica ...), nekateri pa lahko zagotavljajo ponudbo celo leto. Konec leta 2013 je na ljubljanskem podeželju imelo registrirano dopolnilno dejavnost 62 članov kmetijskih gospodarstev⁵. Nekateri imajo registriranih tudi več dejavnosti, kar jim omogoča boljši nastop na trgu. Registrirane imajo naslednje dejavnosti: pridelovanje cvetja in drugih enoletnih rastlin, čiščenje cest in drugo čiščenje, dajanje kmetijskih strojev in druge opreme v najem, druge nekmetijske dejavnosti za prosti čas – oddajanje piknik prostorov, drugo nekmetijsko izobraževanje, izpopolnjevanje in usposabljanje, druga predelava in konzerviranje sadja in zelenjave, druga trgovina na drobno in v drugih specializiranih prodajalnah, druga trgovina na drobno zunaj prodajaln, stojnic in tržnic, druga proizvodnja električne energije, druge športne dejavnosti, mlekarstvo in sirarstvo, mlinarstvo, nabiranje gozdnih dobrin razen lesa, obdelava semen, posredovanje pri prodaji kmetijskih surovin, živali in polizdelkov, pridelava zelenjave in melon, korenja in gomoljev, pridelovanje cvetja in drugih enoletnih rastlin, proizvodnje drugih prehranskih izdelkov, proizvodnja kruha, drugega peciva in slaščic, proizvodnja mesa, razen perutninskega, proizvodnja mesnih izdelkov, proizvodnja olja in maščob, proizvodnja perutninskega mesa, proizvodnja sadnih in zelenjavnih sokov, proizvodnja škroba in škrobnih izdelkov, proizvodnja testenin, proizvodnja žganih pijač, razmnoževanje rastlin, reja drugih živali, reja perutnine, storitve za gozdarstvo, storitve za rastlinsko pridelavo, trgovina na drobno stojnic in tržnic z živili in pijačo, turistične kmetije brez sob, turistične kmetije s sobami, vzdrževanje zelenih površin in okolice, žaganje, skobljenje in impregniranje lesa.

O kvaliteti produktov s podeželja pričajo številna priznanja. V 21 kategorijah so udeleženci Dobrot s slovenskih kmetij na Ptuju prejeli 87 priznanj od tega 38 zlatih, 31 srebrnih in 18 bronastih. Kljub temu pa vsi, ki pošiljajo svoje izdelke na ocenjevanje še vedno nimajo registriranih dopolnilnih dejavnosti.

Poleg predelave osnovnih kmetijskih pridelkov je najpogostejša oblika dopolnilne dejavnosti turizem na kmetiji oziroma turistična kmetija. V MOL je registriranih 5 turističnih kmetij z možnostjo nastanitve, vse pa se z dejavnostjo še ne ukvarjajo. Dve delujoči turistični kmetiji z nastanitvijo sta kategorizirani s štirimi jabolki. Skupaj ljubljansko podeželja ponuja 20 postelj na turističnih kmetijah, od tega 1 za invalidno osebo. Obe turistični kmetiji z nastanitvijo sta ekološko usmerjeni. Ena izmed njiju je članica združenja Bio hotels in ima jasno določeno ciljno skupino ter kvaliteten sistem spletne predstavitve.

Krog obiskovalcev turističnih kmetij se širi predvsem preko ustnih priporočil. Večinoma nimajo organiziranega trženja in elektronskih predstavitev. Imajo spletno stran, ki pa je namenjena zgolj obveščanju in ne trženju. Poznavanje dela z novimi tehnologijami povezanimi z računalniškimi znanji je razen redkih izjem, na sorazmerno nizki ravni. Ponudniki turističnih kmetij ljubljanskega podeželja med seboj niso povezani in so na širšem tržišču premalo prepoznavni. Ne nagovarjajo posameznih ciljnih skupin, zato je ponudba preveč razpršena. Razvoj turističnih kmetij poteka počasi, zaradi visokih stroškov investicij in premalo definiranih ciljev za razvoj posamezne turistične kmetije.

Trenutno je na območju Ljubljanskega podeželja oblikovanih več turističnih programov. Trije predstavljajo dediščino Podgrada pri Ljubljani, namenjeni pa so trem ciljnim skupinam: upokojujencem, družinam z otroki ter osnovno in srednješolcem. Na vzhodnem delu MOL se uspešno

⁵ Vir: AJPES.

izvaja turistični paket v obliki kulturno naravoslovnega dne (Modrost stare mame v Deželi jagod) za prvo triado devetletne osnovne šole. Do danes se je 28 kulturno naravoslovnih dni udeležilo 1.128 otrok. Program je zasnovan tako, da ima izdelano tudi učno pripravo, zaradi česar je zelo zanimiv tudi za pedagoge. S postavitvijo Vaške učne točke na Jančah, so bile v letu 2013 odpravljene prostorske zagate. Tako se zdaj v novih prostorih izvaja omenjeni program ter številne aktivnosti društev delujočih na tem območju.

Za dvig kvalitete ponudbe je bilo izvedenih 494 različnih izobraževanj, ki se jih je udeležilo 6.658 udeležencev.

Pedagoške vsebine ponujata dve kmetiji. Skozi program se otroci seznanjajo z dediščino peke kruha in spoznavajo delo na kmetiji. Trženje vseh pedagoških programov poteka preko osebnega kontakta in obveščanja preko pošte. Obe kmetiji imata urejeno dobro spletno stran z vsemi informacijami. Do zdaj se je v programe vključilo preko 5.600 otrok. Programi nimajo izdelanih pedagoških priprav, šole jih še ne vključujejo v svoje programe v večjem številu.

Posebno zanimive so različne turistične prireditve, ki jih organizirajo strokovna društva na podeželju. Najbolj znane so Kostanjeve in Jagodne nedelje, ki jih prireja Turistično društvo Besnica–Janče; tradicijo Posavskega štehvanja v Savljah nadaljuje Strojna skupnost Savlje Kleče – Združenje (prireditve je vpisana v Register žive dediščine, ki ga vodi Slovenski etnografski muzej); Konjeniški dan v Zajčji dobri (Konjeniško društvo Sostro), Jesenska tržnica (Turistično društvo Barje), Praznik jeseni (Sadjarsko vrtnarsko društvo J. E. Krek Sostro), Pohod pod Pugledom (Društvo podeželja Lipoglav), Pohod po Ostrovrharjevi poti (KD Podgrad) in Ekopraznik v Ljubljani (Inštitut za trajnostni razvoj). Prireditve so dobro obiskane. Razen Kostanjevih in Jagodnih nedelj ter Ekopraznika v Ljubljani so obiskovalci pretežno lokalni prebivalci. Oglaševanje poteka preko lokalno običajnih poti (plakati, od ust do ust), vedno bolj se poslužujejo tudi oglaševanja na različnih radijskih postajah in pa preko visit portala (Zavod Turizem Ljubljana) in spletne strani ljubljanskega podeželja. Prireditve vsako leto nudijo bolj ali manj enako podobo in ne nudijo novih vsebin. Številne zakonske omejitve, vsako leto znova postavljajo nove pogoje za izvedbo prireditev – registracija, blagajne, izdajanje računov ...

V Sklopu Sadne ceste ponuja svoje produkte 17 kmetij. Od tega jih ima 8 tudi registrirano dopolnilno dejavnost, kar jim omogoča dodaten nastop na trgu. Zaznan je upad članov Sadne ceste.

V sklopu programa Podgrad včeraj, danes, jutri je dodatna znanja s področja turističnega vodenja pridobilo 5 vodnikov. Vodniki so domačini, ki dobro poznajo območje ter znajo obiskovalce animirati.

Predvsem v vzhodnem delu MOL so dobro urejen pohodne poti – Borovničeva, Kostanjeva, Krožna pot pod Pugledom, Ostrovrharjeva pohodna pot ter dve gozdni poti – Učna gozdno naravoslovna pot Mali vrh in Učna pot po Šmarnogorski Grmadi. Poti so dobro vzdrževane. Vsako leto jih prehodi veliko posamičnih obiskovalcev in udeležencev organiziranih pohodov. Pohodi po poteh se izvajajo kot prireditve ter vključujejo tako hrano kot tudi organizacijo prevoza na izhodiščno točko. Vsaka pot ima svoj prepoznavni znak in celostno grafično podobo. Poti so predstavljene v brošurah Zeleni prag Ljubljane – vzhod in Pohodne poti na pragu Ljubljane.

Kljub vse večji potrebi in povpraševanju, ni ponudnikov socialnih storitev na podeželju. Pojmi pedagoška kmetija, kmetija za oskrbo starostnikov in terapevtska kmetija so med ljudmi slabo poznani.

Blagovne znamke

Na območju MOL trenutno ni blagovnih znamk. Potencialno sta zanimivi dve, in sicer žganje iz hruške dišečke in Pridelano na ljubljanskem podeželju. Obe sta v fazi gradnje celotnega sistema od ponudnikov do celostne podobe. Namen njune vzpostavitve je povečanje prepoznavnosti produktov ljubljanskega podeželja pri potrošnikih:

- **Dišečka** – trenutno ima 115 kmetij v povprečju dve drevesi dišečke, tako je predvidoma na območju do 345 dreves. Za vzpostavitev blagovne znamke so izrazile interes tri kmetije z registrirano dejavnostjo in več drugih pridelovalcev dišečke.
- **Pridelano na ljubljanskem podeželju (Ljubljanska košarica)** – blagovna znamka je v pripravi in bo vsebovala pridelke in izdelke ljubljanskega podeželja. Izvedena je bila animacija 15 kmetij.

Podjetništvo

Osnovna kmetijska dejavnost danes velikokrat pomeni le manjši del dohodka na podeželju, zato se razvoj podeželja vse bolj povezuje z razvojem podjetništva. Podjetništvo je dejavnik gospodarskih sprememb in pomeni širjenje poslovanja. Gre za iskanje kombinacij pridobivanja dohodka tako znotraj kot izven kmetijstva.

Opis stanja na področju malega gospodarstva na podeželskem območju MOL lahko opredelimo z izkustvenimi podatki, ker analitično zbranih podatkov ni na voljo. Zaradi bližine mesta se podeželsko prebivalstvo zaposluje v mestu. Večina podjetnikov se odloča opravljati dejavnost čim bliže potencialnim kupcem. Na podeželskem območju MOL podjetniška iniciativa zaostaja za mestom. Prepoznavnih malih podjetij ni, prevladujejo samostojni podjetniki na področju storitvenih dejavnosti.

Stanje se je nekoliko izboljšalo v zadnjih nekaj letih, ko podeželje vse bolj postaja prostor za aktiven oddih in rekreacijo meščanov. Tako se je ob razvoju turizma na kmetijah razvila tudi gostinska in rekreativna ponudba. Mesto Ljubljana ponuja velike možnosti pridobivanja podjetniških znanj, vendar kakšnega večjega ali bolj smelega pristopa k podjetništvu pri ljudeh na podeželju ni čutiti.

MOL je že 2004 leta začela z izvajanjem podjetniških delavnic, v sklopu katerih so posamezniki gradili svoje znanje na področju oblikovanja vizije in ciljev svoje kmetije ter na področju konkurenčnega marketinga. Na uvodna predavanja je bilo vabljenih veliko članov kmetijskih gospodarstev (700 naslovov), vendar pa je zaradi zahtevnosti programa, v nadaljevanju vztrajala le peščica. Izobraževanje je bilo oblikovano po modulih, ki so omogočali posamezniku, da je na različni stopnji dobil dovolj informacij za svoje delovanje – enodnevno splošno in široko predavanje, tri dnevna delavnica s konkretnim delom na primeru posameznika, pet dnevna nadaljevalna delavnica in 8 dnevna zaključna delavnica. Delavnice so bile razporejene čez celo leto. Vsi, teh je osem, ki so vztrajali do konca, so registrirali neko obliko dejavnosti (s.p., dopolnilna dejavnost ...).

Promocija

V okviru promocije so bili največji koraki narejeni na področju tiskanih medijev in promocijskih prireditev.

Za povečanje prepoznavnosti ljubljanskega podeželja, so bili v glasilu Ljubljana objavljeni tematski

članki, ki so poleg vsebine predstavljali tudi ponudnike, ki določene produkte in storitve tudi ponujajo. Vsakokrat je glasilo Ljubljana dobilo več kot 117.000 gospodinjstev. Članke so bralci lepo sprejeli, prepoznavnost se je povečala, kar se kaže v povečanju povpraševanja na predstavljenih kmetijah. Predstavljene so bile naslednje teme: turistične kmetije, ponudniki, prireditve, čebelarstvo, kulturna nepremična dediščina, sadjarstvo, zelenjava.

Na podlagi pobud s terena, je bilo v letih 2010 in 2011 v sodelovanju z Radiom DUR izvedena serija oddaj na temo Kako se odgovorno obnašati v prostoru, kjer je bil dan apel vsem, ki uporabljajo kmetijske površine za rekreacijo psov, da poskrbijo za iztrebke svojih ljubljencev v izogib različnim komplikacijam, ki nastanejo pri živalih, če zaužijejo onesnaženo krmo; ljubiteljski sadjarji so bili pozvani k dogovoru s čebelarji in skrbni uporabi škropiv ipd. Po podatkih s terena, se je stanje izboljšalo, saj tovrstnih pobud ni bilo več. Kljub temu bo potrebno tej problematiki še posvečati pozornost.

Promocijske prireditve v sklopu katerih se je ljubljansko podeželje predstavljalo bodisi samostojno ali pa kot del prireditve – Promocijski dan ljubljanskega podeželja, ki je celostno predstavil ponudbo podeželja v MOL; Kulinarična razvajanja, kjer so bile predstavljene dobrote s podeželja MOL v sodelovanju z Drugo violino⁶; Dan ljubljanskega podeželja v Drugi violini, kjer je šlo predvsem za promocijo zorenega mesa in lokalne ponudbe; Teden ljubljanskega jabolka, v sodelovanju z Drugo violino, kjer je bilo doseženo sodelovanje tako na področju vključevanja produktov podeželja MOL v kulinarčno ponudbo Druge violine kot tudi prodajne aktivnosti pred Drugo violino in povečana stopnja seznanjanja prebivalcev Ljubljane s podeželjem MOL. Aktivna predstavitev ljubljanskega podeželja poteka v sklopu Festivala za tretje življenjsko obdobje, kjer se ciljni populaciji starejših predstavljajo možnosti preživljanja prostega časa na podeželju MOL.

Pokazalo se je, da morajo biti promocijske prireditve zasnovane predvsem prodajno in da z degustacijskimi aktivnostmi ni dosežen namen informiranja potrošnikov. Prav tako je dobro, da se dogajajo preko leta in da se ponudniki navajajo na to, da svoje produkte ponudijo tudi v mestu.

Z namenom popestritve dogajanja v Ljubljani sta bila v letu 2013 organizirana dva večja dogodka na Pogačarjevem trgu. Namenjena sta bila seznanjanju Ljubljančanov s ponudbo po Sloveniji. Osnovnošolci kuhajo je bila sklepna prireditev kulinarčnega tekmovanja osnovnošolcev v pripravi tradicionalnih jedi. Ljubljančanom so predstavili 16 različnih tradicionalnih jedi iz cele Slovenije. Ljubljana vabi na turistične kmetije po Sloveniji, je bila namenjena predstavitvi turističnih kmetij Slovenije. V letih od 2011 do 2013, so podružnične šole, ki so sodelovale v projektu Podružnična šola – gibalno razvoja, v mestu predstavile šege in navade domačega kraja, kulinariko in kmečka opravila.

Posebno mesto pri promociji podeželja imajo tudi različne aktivnosti, ki potekajo na kmetijah ter različne prireditve na podeželju v organizaciji strokovnih društev. Na dogodkih kot so: Modrost stare mame v Deželi jagod, pedagoški programi na Turistični kmetiji pri Lazarju, pohodi – Ostrovrharjev pohod, Borovničev pohod, Pohod pod Pugledom, Pohod po Ljubljanskem barju, Sadjarski pohod, Kostanjev pohod, čebelarski krožki, pedagoški programi v Dolenčevem mlinu, ogledi za organizirane skupine s strokovno vsebino, na katerih se je zvrstilo preko 10.000 obiskovalcev.

⁶ Druga violina je gostilna (Stari trg 25, Ljubljana), kjer delajo gojenci Centra Dolfke Boštjančič iz Drage pri Igu. Gre za osebe s posebnimi potrebami, ki se vključujejo v redne delovne procese. Druga Violina je izrazila interes in v sodelovanju z MOL sta nastala dva dogodka: Dan podeželja v Drugi violini in Teden ljubljanskega jabolka v Drugi violini. V ospredju je postavljeno sodelovanje med ponudniki in pridelovalci s podeželja MOL. Druga violina ponuja v okviru dogodkov, jedi iz surovin pridelanih na ljubljanskem podeželju – zoreno goveje meso, jabolka ...

Projekti dobrih praks so namenjeni predvsem povezovanju skupnosti. Najbolj učinkovito je vas Podgrad povezal projekt *Podgrad včeraj, danes, jutri*. Po principu projektnega vodenja je bil določen časovni okvir. Projekt se zaključi v letu 2015, ko bo izdana tudi monografija o Podgradu. Civilna iniciativa je dosegla najvišjo stopnjo pri realizaciji projekta *Dolenčev mlin*, kjer je bila obnovljena kulturna dediščina kot tudi postavljen program za prenos tradicionalnih znanj – pedagoške vsebine, prostor za druženje in izobraževanje. Posebna skupina se je oblikovala na območju Ljubljanskega barja – *Morostarke*. Vključuje 25 žensk z Barja (del Ljubljanskega barja, ki leži v MOL), ki se preko različnih izobraževanj med seboj družijo, povezujejo in nadgrajujejo svoje znanje. Namen oblikovanja skupine je bil razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Iz skupine sta izšli dve, ki sta ustanovili *Društvo za sožitje z naravo*, ki deluje na območju Črne vasi in Lip ter izvaja različne programe s področja zeliščarstva in ročnih spretnosti.

Kljub digitalni dobi je še vedno pomembna tiskana informacija. V namene promocije je bilo izdanih 6 samostojnih publikacij, dve tudi v angleškem jeziku:

- Cvetje iz papirja (ENG);
- Pohodne poti na pragu Ljubljane z vsemi zemljevidi in opisi rekreacijskih in učnih poti na podeželju MOL (SLO in ENG);
- Ostrovrharjeva pohodna pot;
- Ponudba ljubljanskega podeželja, kjer je bilo prvič skupaj predstavljena ponudba turističnih storitev v MOL in ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov ter prireditev;
- Kmetijstvo in razvoj podeželja v MOL.

Celotna naklada vseh publikacij je znašala 18.800 izvodov.

Poleg večjih publikacij so bile izdane tudi spremljajoče publikacije za dogodke: Promocijski dan podeželja, Osnovnošolci kuhajo, Ljubljana vabi na turistične kmetije po Sloveniji, Teden ljubljanskega jabolka in Dan podeželja v Drugi violini, v skupni nakladi 7.000 izvodov. Za vsak dogodek je bila izdelana celostna grafična podoba.

Izdelan je bil vodilni znak podeželja, slogan – Ima Ljubljana podeželje? Da!

Vedno bolj pomembne so predstavitve v sklopu spletnih strani. Vzpostavljena in redno vzdrževana spletna stran – <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/ljubljansko-podezelje/>. V pripravi je angleška verzija spletne strani. V okviru sofinanciranja programa dela društev na podeželju, so društva izdelala svoje spletne strani. Leta 2007 so imela svojo spletno stran le tri društva od 17 delujočih, leta 2013 pa ima svojo spletno stran že 12 društev. Pomembna je tudi spletna stran LAS Sožitje med mestom in podeželjem (<http://www.ciza.si/sozitie.html>).

Interesne skupine – spodbujevalke razvoja podeželja

Na območju petih občin, MOL, Grosuplje, Ig, Ivančna Gorica in Škofljica, je bila s sklepom sveta zavoda, CIZE – Zavoda za razvoj podeželja, 9. 5. 2008, ustanovljena organizacijska enota Lokalna akcijska skupina (v nadaljevanju LAS), ki ima pooblastila v pravnem prometu ter svoj transakcijski račun. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je z odločbo št. 33151-17/2008/4, 12. 1. 2009, lokalni akcijski skupini LEADER LAS »Sožitje med mestom in podeželjem«, ki jo zastopa CIZA, Zavod za razvoj podeželja, podelilo status delujoče lokalne akcijske skupine. Izdelana je bila lokalna razvojna strategija za območje LAS. V obdobju 2009 do 2012 je bilo na območju MOL izvedenih 10 projektov: Podružnična šola – gibalno razvoja, Srečanje vasi Gabrje – Gaberje, Skulptura na vasi – kiparska kolonija Volartis, Moje pesmi – moje sanje, Ljubljana in Slovenija na dlani, Izobraževalno središče Dolenčev mlin, Barje kot učilnica, Več znaš več veljaš, Kmetijstvo za park ter skupna projekta vseh petih občin – Ženska od Ž do A in EPP – Enotna propaganda

podeželja. LAS je na območju MOL premalo poznana. Premalo je aktivnosti, v sklopu katerih bi se LAS predstavljala in ponujala roko pri oblikovanju novih projektov.

Na podeželju MOL obstaja zelo veliko formalnih in neformalnih interesnih skupin, kjer se ljudje ciljno združujejo in tako uresničujejo skupne interese. Prevladujejo društva. Na območju MOL deluje 17 strokovnih društev, ki panožno združujejo preko 2.000 članov. Pomembna je njihova izobraževalna in povezovalna vloga kot tudi organizacija in izvedba različnih prireditev, ki povezujejo lokalno skupnosti in krepijo njeno identiteto. Med seboj se ločijo po dejavnosti. Za delovanje na podeželju so zanimiva društva, ki se ukvarjajo s turizmom, kmetijstvom, hortikulturo, ohranjanjem običajev, čebelarstvom, konjerejo ... Mnoga društva so bila ustanovljena z namenom, da se bodo člani društev organizirano izobraževali in spremljali panožno zakonodajo. Pomembna so društva žena in deklet, ki razvijajo tradicionalno kulinariko in jo predstavljajo na različnih prireditvah. Predstavitev dediščine je postavljena v okvire predstavitev posameznih obrti, medtem ko je duhovni kulturi in izročilu namenjenega manj prostora. Društva so med sabo premalo povezana in nimajo skupne promocijske strategije. V okviru programa dela društev potekajo različna predavanja tako za potrebe članov društva kot tudi za druge. Na spletni strani MOL je vzpostavljen sistem obveščanja o predavanjih društev.

Poleg registriranih interesnih skupin obstajajo tudi neregistrirane interesne skupine:

- turistične kmetije;
- kmetije z dopolnilnimi dejavnostmi;
- pridelovalci jagod;
- pridelovalci špargljev;
- pridelovalci zelja;
- pridelovalci buč;
- pridelovalci sadja in zelenjave v integrirani pridelavi;
- ekološki pridelovalci.

Prireditve so dobra priložnost za prikaz in trženje številnih dobrin podeželja. Številna društva na podeželju MOL organizirajo tradicionalne prireditve, v sklopu katerih se predstavlja dejavnost društva, domača obrt in ponudniki z določenega območja. Prireditve se včasih med seboj prekrivajo in niso enakomerno razporejene preko celega leta. Posamezna društva prirejajo tudi tri in več različnih prireditev na leto namenjenih tako lokalnemu prebivalstvu kot tudi meščanom. Nekatere prireditve so znane tudi izven meja MOL. Vsaka prireditev ima že tradicionalno prireditveno lokacijo. Prireditve podeželja se lepo vključujejo v turistično ponudbo MOL in širše.

Od leta 2007 do 2013 društva na podeželju v okviru sofinanciranja strokovnega dela prireditev (javni razpis) izvajajo prireditve:

2007-2013: Praznik jeseni Zadvor, Konjeniški dan v Zajčji dobravi, Posavsko stehvanje, Pohod pod Pugledom, Sadjarski pohod, Jagodne nedelje, Kostanjeve nedelje, S konji po Barju

2007-2010: Jesenska tržnica – prireditev poteka še vedno vendar od leta 2012 v okviru TD Barje.

2007-2010: Podeželski praznik

2007-2009: Pohod po kostanjevi pohodni poti

Od 2007 do 2013 je bilo izvedenih 7 Ekopraznikov.

Z letom 2011 se z javnim razpisom sofinancirajo tri prireditve, ki pri ocenjevanju zberejo največ točk, in Ekopraznik v Ljubljani, s čimer je bila dosežena višja kvaliteta prireditev, večja pozornost pa je bila dana tudi delu strokovnih društev.

Izobraževanje je do sedaj potekalo na mestih, ki so se jih ljudje že dobro navadili. Večinoma so programi potekali v zimskem času. Za nekatere teme pa so termini določeni tekom leta (ogledi, demonstracije, obrezovanje drevja in drugi). Zlasti skupine in društva, ki imajo večje število

upokojenih članov, si razporejajo svoje programe dela tekom leta. Programi usposabljanj in izobraževanj so zasnovani na podlagi zanimanj članov.

Ohranjanje in razvoj obstoječih notranjih možnosti ljubljanskega podeželja (endogeni potencial)

Poseben pomen za razvoj podeželja ima vsekakor ohranjanje naravne dediščine. Z usmerjanjem rekreativcev na urejene pohodne poti, se ohranja naravni prostor. Na podeželju MOL je postavljenih 8 označenih pohodnih poti v skupni dolžini 122,4 km. Štiri poti imajo vstopne table z zemljevidi in vrisano potjo ter 55 usmerjevalnih tabel. Po območju poteka tudi 167 km označenih planinskih in drugih poti. Dve učni poti (Naravoslovna gozdna učna pot Mali Vrh in Gozdna učna pot po Šmarnogorski Grmadi), v skupni dolžini 7,5 km, predstavljata pomen gozda.

Ker je območje, zaradi bližine mesta, izredno primerno za rekreacijo in privlačno za številne obiskovalce, so bile na treh mestih, kjer se odpirajo najlepši razgledi po okolici Ljubljane, postavljene tudi tri panoramske table z opisom vrhov (Janče, Podgrad, Mali Vrh). Urejeni sta bili 2 počivališči z razgledom, postavljenih 10 klopi in 5 miz ob poteh.

Za ohranjanje identitete območja je vsekakor pomembno ohranjanje nepremične etnološke dediščine tega območja. Na celotnem območju podeželja MOL je zabeleženih 164 enot nepremične dediščine, od katerih je bilo obnovljenih 24 enot, od tega 8 kozolcev, 1 mlin, 2 skednja, 1 svinjak, 2 kašči, 7 gospodarskih poslopij, 1 čebelnjak, 2 hleva.

Za spomenike lokalnega pomena je bilo razglašanih 7 enot:

- Sklep o razglasitvi domačije Gorjanc za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 50/01 in 16/08 - ZVKD-1)
- Odlok o razglasitvi Domačije Topolovčar za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 16/07)
- Odlok o razglasitvi cerkve sv. Nikolaja na Jančah s pokopališčem za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 92/07 in 16/08 - ZVKD-1)
- Odlok o razglasitvi hiše Spodnja Besnica 23 za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 25/11)
- Odlok o razglasitvi ruske dače v Zgornjih Gameljnah za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 79/11)
- Odlok o razglasitvi hiše Spodnje Gameljne 26 za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 77/12)
- Odlok o razglasitvi Ježarjeve domačije v Šmartnem za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradni list RS, št. 84/12)

Nekateri zavzeti posamezniki svoje obnovljene enote nudijo na ogled javnosti. Dolenčev mlin (Podlipoglav) nudi ogled obnovljenega mlinskega mehanizma in prenos tradicionalnih znanj na mlajše generacije; Vaška sušilnica sadja (Mali Lipoglav) je danes obnovljena in nudi prikaze sušenja sadja. V okviru Pohoda pod Pugledom in za organizirane šolske skupine so pripravili program, kjer si lahko obiskovalci ogledajo postopek priprave in sušenja sadja; Škrbinčev topolar (Tacen) hrani zbirko predmetov, ki zarisujejo življenje v Vižmarjih in Tacnu. Programi vezani na predstavitve, nudijo nekaterim, ki jih izvajajo, tudi kvaliteten dodaten zaslužek.

Posebne pomena so različne strokovne podlage, iz katerih je moč črpati ideje za oblikovanje novih produktov. Kot rezultat različnih strokovnih raziskav na območju vzhodnega dela MOL je bil leta 2006 izdan zbornik Na podeželju ... – Etnološke raziskave na območju vzhodnega dela Mestne občine Ljubljana. Gre za popis vseh etnoloških vsebin, ki so v obdobju do 2013 služile kot izhodišče za nove produkte – Modrost stare mame v Deželi jagod, turistični paketi v Podgradu,

vsebina na različnih prireditvah – kostanjeva in jagodna nedelja, prikazi mletja v Dolenčevem mlinu, oblikovanje raznovrstne kulinarčne ponudbe na vzhodnem delu MOL. Med leti 2009 in 2011 so bile izdelane strokovne podlage za predstavitev območja Podgrada, od kamnoloma mlinskih kamnov do naravne in kulturne dediščine. Postavljenih je bilo pet predstavitevniških tematskih tabel – Sotočje, Vila Kansky, Stari grad, Kamnolom mlinskih kamnov, naravna dediščina.

Vaška učna točka na Jančah je postala mesto druženja in prenosa znanj. Dokončana je bila v letu 2013. Z nadgradnjo Podružnične šole Janče so prebivalci območja pod Jančami dobili prostor za izvajanje različnih delavnic, prostor za vaje in druženje. Nove prostore je dobil vrtec Pedenjped iz Sostra. Nova opremljena dvorana omogoča izvajanje prireditev in gostovanje različnih skupin ter različne nastope pevskih zborov, ki delujejo na tem območju. Programi v Vaški učni točki se izvajajo od januarja 2014, omogočajo pa domačinom, da nadgrajujejo svoje znanje in se med seboj družijo.

Izdelava spominkov je na območju podeželja MOL manj razvita. V okviru programa *Podgrad včeraj, danes, jutri* je bil izdelan kulinarčni spominek – piškot v obliki mlinskega kamna. Dodani so bili še drugi spominki v obliki spominskih majic in značk za pohodnike, ki se udeležijo pohoda po Ostrovrharjevi pohodni poti. Podobne spominke (majice, koledarji ...) ponujajo tudi drugi organizatorji pohodov. Prepoznavni spominek so razvili na Podružnični osnovni šoli Janče, kjer vsem obiskovalcem njihovih prireditev podarijo šopek iz cvetja iz papirja in s tem skrbijo za ohranjanje te ročne spretnosti. Ljubljanske butarice – še vedno je kar nekaj domačink iz vasi Češnjica, Podmolnik in Zagradišče, ki izdelujejo ljubljanske butarice za prodajo na trgu. Obrt se prenaša iz roda v rod.

Do zdaj obstajata na podeželju MOL dva spominka z znakom Domače in umetnostne obrti: MOL – Darilni paket za izdelavo cvetja iz papirja (2005); Stane Matjašič – kreativni paket za izdelavo enojnega kozolca (2006).

STRATEGIJA RAZVOJA PODEŽELJA MOL

Proces priprave programa

V programskem obdobju 2007-2013 je MOL razvijala podeželje po smernicah, ki si jih je začrtala v dokumentu Strateške usmeritve razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013. Rezultati, ki so bili doseženi na področju razvoja podeželja, so služili kot platforma za pripravo novih strateških usmeritev v programskem obdobju 2014-2020.

Pri pripravi novih strateških usmeritev razvoja podeželja sta strokovno pot začrtali kmetijska in gozdarska stroka. Ker razvoj podeželja v Evropski uniji temelji na enotni kmetijski politiki, je bil poseben poudarek dan upoštevanju Uredbe (EU) št. 1305/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. decembra 2013 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) in razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 1698/2005, s katero je določena politika razvoja podeželja v Evropski uniji v programskem obdobju 2014-2020, in Programa razvoja podeželja 2014-2020, ki odraža prednostne naloge Slovenije na področju razvoja podeželja. Upošteevane so bile tudi strateške umeritve MOL in vsebine iz Programa varstva okolja za Mestno občino Ljubljana 2014-2020.

Priprava strateškega dokumenta

Pri pripravi smo sledili trem principom delovanja na področju razvoja podeželja:

- **Dolgoročnost** – razvoju podeželja se namenja posebna pozornost MOL že od leta 1995. Pri snovanju novih usmeritev in ciljev so upoštevani vsi rezultati dosedanjih prizadevanj na področju razvoja kmetijstva od primarne pridelave do razvoja socialnega kapitala;
- **Celovitost** – pri oblikovanju novih smernic je razvoj podeželja osvetljen z vseh zornih kotov, pri čemer so sodelovale stroke, kmetje, interesne skupine, lokalna samouprava itd. Prav tako so bile nove smernice začrtane na podlagi dobrega poznavanja terena;
- **Strukturiranost** – delavnice so bile zasnovane po principu projektnega managementa, kjer pa je bilo velika pozornost dana tudi skupinskemu delu in delu v paru. Najprej so bili pregledani rezultati programskega obdobja 2007-2013, nato pa so bili z metodo generiranja idej oblikovani novi strateški cilji, ki temeljijo na principu sinergije.

Na Odseku za razvoj podeželja so bili najprej konec leta 2013 pripravljeni Kazalci uspešnosti *Strateških usmeritev razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013*. S pomočjo stroke in drugih so bili na podlagi večletnih prizadevanj zabeleženi rezultati po letih in ugotovljeni napredki po posameznih področjih. Pregled je bil narejen za vse začrtane cilje – Kakovostne dobrine kmetijstva in gozdarstva iz ohranjenega okolja; Razvoj raznolikih dejavnosti – temelj dolgoročnega dviga kakovosti življenja na podeželju; Razvoj socialnega kapitala in ohranjanje identitete podeželja.

Zasnovani so bili predlogi strateških ciljev za programsko obdobje 2014-2020 z operativnimi cilji. Pripravljena so bila delovna gradiva in vsebina treh delavnic za različne ciljne skupine. Vsebina vsake delavnice je bila razdeljena na tri dele: pregled rezultatov 2007-2013, pregled predloga strateških usmeritev za programsko obdobje 2014-2020 in delavnica, v kateri so pari ali trojke pregledali program in podali skupne predloge za dopolnitev in spremembe obstoječih vsebin.

Vsebine treh delavnic so bile zasnovane za tri ciljne skupine. Prva delavnica je bila namenjena kmetijski in gozdarski stroki. Udeležili so se je predstavniki Kmetijskega inštituta Slovenije, Kmetijsko gozdarske zbornice Ljubljana in Zavoda za gozdove Slovenije, OE Ljubljana. Druga je

bila namenjena civilni družbi, poseben poudarek je bil dan interesnim združenjem, in posameznikom. Tretja je bila namenjena predstavnikom lokalne samouprave, predstavnikom četrtnih skupnosti, predstavnikom oddelkov Mestne uprave MOL, ki so povezani z razvojem podeželja (OVO, OGD), ter RRA LUR. Delavnice so bile vodene in so trajale po dve uri. Udeleženci so od tega imeli na voljo dobro uro za pogovor in oblikovanje predlogov. Rezultati so bili združeni v zapisniku, ki je bil posredovan udeležencem v ponoven premislek. Na podlagi prispelih dopolnitev se je nato oblikovalo končno poročilo.

Na podlagi predlogov je bila oblikovana nova struktura ciljev in ukrepov, ki bodo zagotavljali trajnostni razvoj podeželja v MOL. Po sprejetju Programa varstva okolja za Mestno občino Ljubljana 2014-2020 so bile vsebine Strategije razvoja podeželja Mestne občine Ljubljana v programskem obdobju 2014-2020 vsebinsko usklajene tudi s strateškimi cilji razvoja okolja v MOL.

Izbira prioritet

Skozi proces se je pokazalo, da bodo v novem programskem obdobju za MOL in razvoj njegovega podeželja najpomembnejša tri področja:

- samooskrba (zagotovitev kakovostnih dobrin kmetijstva in gozdarstva iz ohranjenega okolja z namenom samooskrbe MOL);
- povečanje števila raznolikih dejavnosti na podeželju;
- skrb za razvoj socialnega kapitala in ohranitev identitete podeželja.

Pri izvrševanju programa razvoja podeželja bo za uspešno uresničitev zastavljenih ciljev potrebno tudi usklajeno sodelovanje vseh oddelkov, katerih delovanje posega tudi na področje podeželja MOL.

Oktobra 2014 je bila izvedena še zaključna delavnica, na katero so bili vabljeni predstavniki vseh omenjenih ciljnih skupin. Na njej so udeleženci preverili ustreznost zapisanih ciljev in natančneje definirali ukrepe s katerimi bodo cilji v bodoče lahko uspešno doseženi, posebna pozornost pa je bila dana tudi kazalcem uspešnosti.

Paradigma razvoja podeželja

Ljubljansko podeželje, z roko v roki z mestom in sosedmi, izkorišča človeške, gospodarske in naravne potencialne podeželskega prostora za izboljšanje kakovosti življenja. Z razvojem kmetijstva, gozdarstva ter drugih gospodarskih dejavnosti podeželje nudi vsem možnost zadovoljitve njihovih potreb v urejeni krajini in v ohranjenem okolju, ki ima svojo prepoznavno identiteto.

Strateški cilji

Strateški cilji in ukrepi z različnimi aktivnostmi se bodo izvajali v celotnem programskem obdobju. Nosilec ukrepov je Oddelek za varstvo okolja, Odsek za razvoj podeželja, v sodelovanju z drugimi oddelki Mestne uprave MOL. Aktivnosti se bodo izvajale v sodelovanju z izbranimi strokovnimi izvajalci in prejemniki različnih pomoči (kmetje, društva ...).

SC 1: Zagotoviti kakovostne dobrine kmetijstva in gozdarstva iz ohranjenega okolja z namenom samooskrbe Mestne občine Ljubljana

Samooskrba bo v prihodnje primarna skrb vsake lokalne skupnosti. Istočasno s pridelavo kvalitetne, lokalno pridelane hrane pa je potrebno skrbeti tudi za krajino in okolje. Krepila se bo tako gospodarska kot tudi socialne funkcija gozda, za uspešen razvoj kmetijstva pa bo pomembno tudi umeščanje kmetijskih gospodarstev v prostor ter skrb za kakovost zemlje.

OC 1: Izboljšanje oskrbe prebivalcev MOL s kakovostno hrano

OC 1.1.: Izboljšanje oskrbe prebivalcev MOL s kakovostnim sadjem in zelenjavo

Osnovni cilj je povečanje ponudbe sveže zelenjave in sadja tako v smislu količine kot raznovrstnosti ter zagotavljanje ponudbe v različnih časovnih obdobjih.

Ukrepi:

- povečanje obsega pridelave zelenjave in sadja ter širitev ponudbe (širitve pridelovalnih območij, pridelava raznolikih vrst sadja in zelenjave, uvajanje novih tehnologij, postavitve rastlinjakov za podaljševanje sezone ponudbe domače zelenjave, postavitve protitočnih mrež, obnova sadovnjakov z odpornimi in tržno zanimivimi sortami ipd.);
- izobraževanje pridelovalcev o okolju prijazni tržni pridelavi sadja in zelenjave;
- zagotavljanje aktivnega sodelovanja MOL pri oblikovanju zakonodaje in povezovanju akterjev.

OC 1.2.: Živalim in okolju prijazno kmetovanje v urejeni krajini

Osnovni cilj je povečati število rejnih živali in rej, ki imajo kontrolirano rejo čred in tropov. Vsaj tri kmetije naj se do leta 2020 usmerijo v ekološko prirejo mesa. Vzpostavitev pogojev za sonaravno kmetovanje ter ohranjanje kulturne krajine s pomočjo paše.

Ukrepi:

- spodbujanje sonaravne reje goveda, drobnice, konj in čebel (uvajanje novih tehnologij reje, spodbujanje paše, spodbujanje gradnje cenejših in enostavnejših objektov za rejo ter obnova obstoječih objektov idr.);
- spodbujanje ekološke reje živali (govedo, drobnica, konji, čebele, kunci, perutnina) ter vključitev 3 kmetij v ekološko rejo.

Kazalci uspešnosti:

- površine sadnih nasadov – povečanje za 5 %;
- površine, zasajene z zelenjavo – povečanje za 5 %;
- površine zaščiteneh prostorov za pridelavo zelenjave – povečanje za 20 %;
- površine, zaščitene s protitočnimi mrežami – povečanje za 15%;
- površine s tržno zanimivimi in novimi kulturami zelenjave – povečanje za 5 ha;
- površine obnovljenih in novih sadovnjakov z odpornimi in tržno zanimivimi sortami – povečanje za 2 ha;
- število kmetij s standardizirano pridelavo pridelave (ekološka ...) – povečanje za 10 %;
- zagotavljanje obstoječega staleža živali v kontroliranih rejah (govedo, drobnica, konji in čebele);
- povečanje površine pašnikov za 20 ha;
- povečanje števila rekonstruiranih in adaptiranih objektov za rejo živine, ki izpolnjujejo etološke normative za 10 objektov;
- povečanje števila kmetij, ki imajo ekološko rejo živali (govedo, drobnica, konji, čebele, kunci, perutnina) za 3.

OC 2: Sonaravno gospodarjenje z gozdom

OC 2.1.: Zagotavljanje biološke stabilnosti gozda in povečanje njegove gospodarske izkoriščenosti

Biološko stabilen gozd zagotavlja njegov obstoj in naravno obnovo ter optimalno kljubovanje ujmam in kalamitetam (vetrolom, žled, snegolom ipd., bolezni, prenamnožitev lubadarja idr.). Ustrezno delo z lastniki gozdov omogoča trajno skrb za gozd in njegov razvoj. Izvajanje gojitvenih in varstvenih del zagotavlja boljšo kvaliteto lesa. Večja odprtost gozda (urejene gozdne ceste in vlake) omogoča zniževanje stroškov gozdne proizvodnje. Večja gospodarska izkoriščenost gozda na različne načine (pridobivanje lesa, turizem) pomeni večje prihodke za lastnike in s tem tudi več delovnih mest v lokalnem okolju, kar skupaj dviguje kvaliteto življenja. Cilj je ohranjati gozd v vsej njegovi pestrosti, drevesno sestavo čim bolj približati naravni, zagotoviti naravno pomlajevanje in zagotoviti ustrezno sanacijo v primeru ujma in kalamitet ter povečati prihodke lastnikov gozdov od gospodarjenja z gozdom.

Ukrepi:

- zagotavljanje odprtosti gozdov (vzdrževanje in gradnja gozdnih prometnic);
- zagotavljanje aktivne vloge MOL na področju dela z lastniki gozdov (vzpostavitev dobrega podpornega sistema za lastnike gozdov po principu uvajanja dobrih praks ipd.);
- zagotavljanje ustrezne sanacije ujma, kalamitet (interventna sanacija gozdnih prometnic ipd.).

OC 2.2.: Ohranitev gozdnih površin v urbanem okolju

Osnovni cilj je zagotavljati zdržno rabo prostora in s tem gozda ter ga na ta način ohraniti v večnamenski rabi povsod tam, kjer je javni interes po ohranitvi posebej izražen. Posebna skrb je namenjena gozdovom v bližini mestnega jedra (Rožnik, Golovec ...).

Ukrepi:

- ozaveščanje meščanov glede pomena gozda in gozdarstva;
- ohranjanje in skrb za gozd s posebnim namenom z zagotavljanjem ravnovesja med gospodarsko in drugo rabo gozda;
- pridobivanje lastništva gozdnih zemljišč v gozdovih s posebnim namenom.

Kazalci uspešnosti:

- dolžina redno vzdrževanih gozdnih cest v m – vzdržuje se od 50 do 70 % vseh kategoriziranih gozdnih cest letno;
- dolžina novih gozdnih prometnic v m;
- dolžina redno vzdrževanih gozdnih prometnic, namenjenih gospodarski in drugi rabi – povečanje za 1000 m na leto;
- število aktivnosti z lastniki gozdov ter število vključenih lastnikov;
- obseg izvedbe gojitvenih del v ha;
- obseg skupnega poseka v MOL v m³;
- sanitarni posek v m³;
- stopnja saniranosti gozda po različnih ujmah;
- število aktivnosti za osveščanje prebivalstva na področju rabe gozdnih površin;
- površine v lasti MOL v okviru gozda s posebnim namenom – povečanje za 20 ha.

OC 3: Zaščita, ohranjanje in razvoj funkcionalne sposobnosti kmetijskih gospodarstev

OC 3.1.: Omogočanje razvoja v prostoru

Število kmetijskih gospodarstev se zmanjšuje, povečuje pa se njihova velikost (v ha). Pri preoblikovanju v večja kmetijska gospodarstva, prevzamejo tudi zemljišča od tistih, ki so kmetijsko pridelavo opustila. Vsem tem kmetijskim gospodarstvom je potrebno zagotoviti nadaljnji razvoj in jih umestiti v prostor. Z urejanjem poti se omogoča v prostoru uporabo kmetijske mehanizacije kar vpliva na gospodarnost kmetijske pridelave. Pridelava hrane na manjših površinah, na zemljiščih znotraj ali v neposredni bližini urbanih območij, izboljšuje samooskrbo in ima tudi druge ugodne vplive na prebivalstvo. Kmetijstvo na območjih vodnih virov pitne vode je, z upoštevanjem okoljskih omejitev, skrbnik kmetijskih zemljišč, ki so namenjena pridelavi hrane.

Ukrepi:

- selitve in širitve kmetij;
- zagotavljanje dostopnosti in povezanosti zemljišč;
- urejanje prostorov za urbano vrtnarjenje;
- usmerjanje razvoja kmetijske dejavnosti na VVO.

OC 3.2.: Učinkovito in sonaravno gospodarjenje z zemljišči

Preverjanje rodovitnosti tal s spremljanjem ostankov rastlinskih hranil in fitofarmacevtskih sredstev preko posredovanja dobljenih rezultatov kmetijskim pridelovalcem in z njihovim izobraževanjem, zagotavlja dobre talne lastnosti za pridelavo hrane in ohranja dobro stanje virov pitne vode. S komasacijami se izboljšuje posestna struktura kmetijskih zemljišč, z namakanjem pa omogoča kakovostno in količinsko izenačeno pridelavo sadja in zelenjave, neodvisno od morebitnega

pomanjkanja padavin v rastni sezoni. Oboje prispeva k izboljšanju ekonomskega stanja kmetijskih gospodarstev in povečanju oskrbe prebivalstva s kakovostno lokalno pridelano hrano.

Ukrepi:

- spremljanje rodovitnosti in stanja tal na VVO;
- agrarne operacije (komasacije, melioracije ...).

Kazalci uspešnosti:

- umestitev predlogov za širitev in preselitev kmetij v plan na podlagi izraženih potreb;
- dolžina redno vzdrževanih in gradnja novih poljskih poti – povprečno 1500 m novih poljskih poti na leto;
- število in obseg na novo vzpostavljenih raznovrstnih prostorov urbanega vrtnarjenja;
- delež kmetijskih zemljišč z izrazito preseženimi ostanki rastlinskih hranil in FFS v tleh v zaščiteneh prostorih in na prostem na VVO – zmanjšanje za 10 %;
- povečanje površin komasacij za 250 ha;
- število parcel in povprečna velikost parcel pred in po izvedeni komasaciji;
- zmanjšanje števila GERK-ov na komasacijskem območju po izvedeni komasaciji;
- uveden vsaj en postopek ureditve namakanja.

SC 2: Povečanje števila raznolikih dejavnosti na podeželju

Uspešen razvoj kmetijske dejavnosti omogočajo tudi različne dopolnilne dejavnosti, ki njihovim nosilcem zagotavljajo dodaten vir preživetja. Poleg strokovne podkovanosti mora kmet poznati tudi osnove podjetništva in marketinga.

OC 1: Kontinuiran razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetiji

Kmetiji, ki z obstoječo proizvodnjo ne dosega zadovoljivega dohodka, dopolnilne dejavnosti pomagajo zagotoviti dodaten vir zaslužka. V svojem bistvu so dopolnilne dejavnosti prvi resen korak k podjetniški prenovi podeželja. Eno od priložnosti za razvoj podeželja predstavlja vsekakor razvoj različnih oblik turizma. Poleg kakovostne kulinarične in storitvene dejavnosti turističnih kmetij ta vključuje tudi naravne in kulturne danosti podeželskega prostora.

Ukrepi:

- povečanje števila kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo (predelava kmetijskih pridelkov, tradicionalna znanja in védenja, socialne dejavnosti ipd.);
- razvoj turizma na podeželju;
- aktivna vloga MOL pri vzpostavitvi različnih oblik dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (npr. razvoj podjetniških idej, pomoč pri registraciji dopolnilne dejavnosti ipd.).

OC 2: Dvig prepoznavnosti podeželja in oblikovanje celostnega pristopa k trženju dobrin podeželja

Poleg podpor investicijam in osnovni dejavnosti so potrebne podpore, ki zagotavljajo dobrinam, pridelanim na podeželju, lažji, hitrejši in kakovosten vstop na trg. Nobena še tako uspešna proizvodnja nima pravega učinka, če ni uspešna na trgu. Z dobro promocijo in povečanjem prepoznavnosti lokalnih produktov pri potrošnikih bo zagotovljen dober nastop na trgu in uspešna prodaja teh proizvodov.

Ukrepi:

- promocijske aktivnosti za povečanje prepoznavnosti ljubljanskega podeželja in njegovih dobrin (vključitev ljubljanskega podeželja v celostno promocijo Ljubljane, uvajanje sodobnih oblik promocije (aplikacije za telefon, elektronski katalogi ...), organizirani nastopi formalnih in neformalnih skupin na trgu, osveščanje in seznanjanje potrošnikov s ponudbo na podeželju ipd.);
- povečanje dostopnosti do prireditev na podeželju z javnimi sredstvi;
- povečanje obsega prodaje na domu (ponudba visoko kakovostnih dobrin v povezavi s privlačno celostno podobo kmetij);
- ureditev lokalnih tržnih prostorov izven mestnega jedra v okviru četrtnih skupnosti;
- oblikovanje blagovnih znamk (povezovanje posameznikov ter mikro in malih podjetij in njihovo vključevanje v skupno ponudbo);
- spodbujanje novih oblik prodaje (e-trženje ...);
- vključevanje ponudbe ljubljanskega podeželja v gostinsko in drugo ponudbo po principu vzpostavljanja kratkih verig (gostinski obrati, javni zavodi).

Kazalci uspešnosti:

- število in vrsta na novo registriranih dopolnilnih dejavnosti (les, zelenjava, sadje, obrt, socialne dejavnosti, turistične kmetije, izletniške kmetije ...) ter število dopolnilnih dejavnosti, kjer so nosilke ženske – povečanje za 15%;
- povprečno ena nova oblika turistične ponudbe na podeželju na leto (turistični programi, prireditve, organizirani dogodki ipd.);
- število animacijskih in motivacijskih delavnic, predavanj, svetovanj in število vključenih;
- najmanj tri promocijske aktivnosti na leto in vsaj ena nova oblika promocije podeželja (npr. vsebine za pametne telefone, spletne strani, QR kode ...);
- število izdanih publikacij – Veliki vodnik po podeželju MOL, spremljajoče publikacije ob promocijskih dogodkih ipd.;
- ureditev javnih povezav na dve prireditvi na podeželju;
- 20 kmetij z urejenimi prostori za prodajo na domu;
- pet lokalnih tržnih prostorov po četrtnih skupnostih;
- zabeležene nove oblike prodaje (avtomati, zabojčki, e-trženje ipd.);
- število vzpostavljenih kratkih verig, ki vključuje v ponudbo produkte z ljubljanskega podeželja (gostinska ponudba, javni zavodi);
- oblikovanje blagovne znamke in število ponudnikov, vključenih vanjo;
- vključitev dveh produktov z ljubljanskega podeželja v sistem protokolarnih daril v MOL.

SC 3: Skrb za razvoj socialnega kapitala in ohranitev identitete podeželja

Ljudje so nosilci razvoja podeželja. Njihovo združevanje v različne formalne in neformalne skupine bogati skupnost, kulturna in naravna dediščina nekega območja pa krepi in ohranja njegovo identiteto.

OC 1: Spodbujanje delovanja različnih interesnih skupin

Različne interesne skupine, ki delujejo na podeželju, skrbijo za njegov razvoj in razvoj njegovih prebivalcev. Pri delu jih je potrebno spodbujati in usmerjati. Na ta način njihove dejavnosti potekajo tudi skladno s strateškimi usmeritvami razvoja podeželja v MOL. Posebna skrb je namenjena ohranjanju in spodbujanju delovanja vrtcev in šol na podeželju ter vključevanju najmlajših v razvoj

podeželja, s čimer se krepi odnos do dediščine s tem pa tudi ohranja identiteta prostora. Skrb je namenjena tudi osveščanju in seznanjanju drugih uporabnikov kmetijskih površin. Ti le-te uporabljajo predvsem za rekreacijske namene. Posebna skrb je namenjena dvigu njihove osveščenosti, z namenom pravilnega odnosa do kmetijskih in gozdnih površin.

Ukrepi:

- aktivno delovanje Lokalne akcijske skupine »Sožitje med mestom in podeželjem« na območju občin Grosuplje, Ig, Ivančna Gorica, MOL, Škofljica;
- izobraževanje prebivalcev podeželja (medgeneracijsko učenje, dejavnosti na podružničnih šolah in vrtcih ipd.);
- spodbujanje delovanja strokovnih društev in organizacije tradicionalnih in novih prireditev na podeželju;
- aktivna vloga MOL pri animaciji, izobraževanju, povezovanju in osveščanju različnih skupin prebivalcev (lastniki gozdov, vrtničarji, lastniki zemljišč za vrtničke ipd.);
- osveščanje prebivalstva o pomenu kmetijstva ter kmetijskih in gozdnih površin.

OC 2: Ohranjanje in razvoj obstoječih notranjih možnosti ljubljanskega podeželja

Naravna in kulturna dediščina sta bistvena elementa za razvoj podeželja. Z ohranjanjem in pravilnim vključevanjem naravne dediščine v razvojne programe bo omogočen razvoj kakovostnega prostora za aktivno preživljanje prostega časa za vse prebivalce MOL ter bodo dane nove možnosti lokalnim ponudnikom. Z ohranjanjem kulturne dediščine se ohranja identiteta podeželskega prostora.

Ukrepi:

- ohranjanje naravne in kulturne dediščine na podeželju ter njuno vključevanje v razvoj turizma in drugih dejavnosti (izobraževanje in seznanjanje mladih o pomenu dediščine, obnova nepremične dediščine, urejanje in vzdrževanje pohodnih in učnih poti ipd.);
- ohranjanje tradicionalnih znanj in védenj ter razvoj novih proizvodov na podlagi teh znanj.

Kazalci uspešnosti:

- število projektov, izvedenih v okviru pristopa CLLD v MOL v skladu z lokalno razvojno strategijo LAS;
- ohranitev števila prireditev na podeželju;
- ohranitev števila delujočih strokovnih društev in društev, ki se ukvarjajo z razvojem podeželja;
- dva programa medgeneracijskega prenosa znanj;
- izobraževanje, animacijske delavnice za različne uporabnike kmetijskih in gozdnih površin (vrtničarji, lastniki gozdov, lastniki zemljišč, ki jih oddajajo za vrtničke ...);
- aktivnosti s področja osveščanja o pomenu kmetijstva, kmetijskih in gozdnih površin;
- vzdrževanost in opremljenost pohodnih, tematskih in učnih poti;
- pet programov, povezanih z urejenimi potmi;
- 15 enot obnovljene nepremične dediščine;
- tri zbirke kulturne dediščine z izoblikovanimi programi predstavitve;
- nove strokovne podlage in strokovna publikacija za območje SV dela MOL;
- trije nosilci tradicionalnih znanj, vključeni v nove programe.

PRILOGE

Priloga 1: Realizacija ciljev Strateških usmeritev razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013

SC 1: KAKOVOSTNE DOBRINE KMETIJSTVA IN GOZDARSTVA IZ OHRANJENEGA OKOLJA

OC 1.1.: Izboljšanje oskrbe prebivalcev Mestne občine Ljubljana s kakovostno hrano

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Izboljšanje oskrbe prebivalcev s kakovostnim sadjem in zelenjavo	• oblikovanje interesnih skupin za reševanje tehnoloških problemov pridelave zelenjave, povezovanje, skupen nastop na trgu, ipd. • površine (ha) zasajene s šparglji in drugimi tržno zanimivimi novimi kulturami (buče, sladki krompir, orientalske zeljeveke...) • površine (ha) z novimi okolju prijaznimi tehnologijami (cepljen paradižnik, vzgoja na foliji in kapljično namakanje ...) • povečanje površin m² zaščiteneih prostorov • izdelan katalog z navedenimi kmetijami s prodajo sveže zelenjave na domu • površina (ha) in število novih nasadov sadja in jagodičevja • povečanje obsega pridelave jagod v zaščiteneih prostorih	Pridelovalci buč (14 kmetov), pridelovalci špargljev (12 kmetov), pridelava v pokritih rastlinjakih (6 ha) Kapusnice 200 ha Šparglji 5 ⇒ 8,5 ha Plodovke v pokritih prostorih 2,5 ⇒ 6 ha (2/3 paradižnik) Korenovke 150 ⇒ 160 ha Solatnice 150 ha Buče 0 ⇒ 6 ha, Sladki krompir – poskus s 100 sadikami Orientalske zeljeveke – poskus na 0,1 ha Znane so rešitve za čas, ko se bodo pojavile bolezni v rastlinjakih Kapljično namakanje + vzgoja na foliji 18 ⇒ 25 ha Število kmetij 4 ⇒ 17 (4.009 ⇒ 11.703 m²) Stanje – 6 ha Katalog Kmetijsko gozdarskega zavoda Ljubljana – predstavljenih 30 ponudnikov Katalog Ponudba ljubljanskega podeželja – predstavljenih 56 ponudnikov Sadno drevje 26,64 ⇒ 28,78 ha Jagode 2 ⇒ 5,3 ha Jagodičevje 0,14 ⇒ 0,38 ha Pridelava v visokih tunelih 0 ⇒ 1,5 ha – pospeševanje zorenja plodov in enostavnejše, predvsem pa

	povečanje površin ha z mrežami zaščitene nasadov	učinkovitejša varstvo rastlin pred boleznimi in škodljivci. Protitočne mreže 1,28 ⇒ 3,39 ha
Povečanje obsega ekološke in integrirane pridelave	- ekološko kmetijstvo - integrirana pridelava - količina ostankov v tleh (nitrati in fitofarmacevtska sredstva) ter založenost tal z rastlinskimi z rastlinskimi hranili	Število kmetij 14 ⇒ 23 Po načelih integrirane pridelave prideluje zelenjavo 40 kmetij, sadje pa 15 kmetij. Glej: Priloge – Priloga 2
Živalim in okolju prijazno kmetovanje v urejeni krajini	- število rejcev in živali v kontroliranih rejah - število rejcev in živali z avtohtonimi pasmami - stalež drobnice v MOL - površine pašnikov - število novih in obnovljenih hlevov in pomožnih živinorejskih objektov, ki izpolnjujejo etološke normative - število čebeljih družin	Število rejcev 555 ⇒ 453; mlečnost 5.942 ⇒ 6.122 litrov 8 rejcev redi ciko Koze 407 ⇒ 483 Ovce 166 ⇒ 175 615 ⇒ 678,32 ha 25 adaptacij hlevov / ureditev izpustov / gradnja pomožnih živ objektov / nakup opreme hlevov (računalniško vodenje) 4 čebelarska društva, 3% slovenskih čebelarjev deluje v MOL Število čebeljih družin 3.309 ⇒ 4.500

OC 1. 2.: Biološko stabilen sonaraven gozd z večjimi in bolj kakovostnimi trajnimi donosi

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Biološko stabilen sonaraven gozd z večjimi in bolj kakovostnimi trajnimi donosi	- posek po letih in vrstah sečnje (GGE Polje 2007-2010, GGE Ljubljana 2007-2010) v m³ - opravljena gojitvena in varstvena dela v ha - višina lesne zaloge in prirastka v m³/ha - vzdrževanje in gradnja gozdnih prometnic v metrih ločeno novogradnje in rekonstrukcije - odprtost gozdov v %	12.765,78 m³ ⇔ 25.060,28 m³ 8,48 ha Glej: Priloge – Priloga 3 Povprečno na leto vzdrževanih gozdnih cest = 27.528 m Povprečno na leto vzdrževanih gozdnih vlak = 6.686 m Novogradenj gozdnih cest ni bilo, tako da je odprtost s cestami ostala enaka – 14,5 m/ha Odprtost z gozdnimi vlakami – porast za 10%

OC 1. 3.: Učinkovito gospodarjenje z zemljišči

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Zaščita in ohranjanje funkcionalne sposobnosti kmetijskih gospodarstev v ruralno urbanem območju	število preseljenih kmetijskih gospodarstev	IPN OPN 687 registriranim kmetijskim gospodarstvom je z opredeljeno namensko rabo ali podrobnimi prostorskimi izvedbenimi pogoji omogočeno nadaljnje delovanje Določilo se je 14 območij za preselitve kmetijskih gospodarstev in 17 območij širitve stavbnih zemljišč na lokacijah obstoječih kmetijskih gospodarstev
Spodbujanje večje proizvodne učinkovitosti kmetijskih gospodarstev na območjih z omejenimi dejavniki	površina kmetijske zemlje, na kateri so bila izvedena ureditvena dela	Komasacija se izvaja v k.o. Zadobrova in k.o. Kašelj na 188,0189 ha kmetijskih zemljišč, od tega je 87 % najboljših kmetijskih površin in 12 % drugih kmetijskih površin Na celotni površini je 134 lastnikov, ki imajo skupno 393 parcel, povprečno velikih 47 arov,

		vsak lastnik ima v lasti povprečno 2,93 parcele Po izvedeni komasaciji bo 130 lastnikov znotraj komasacijskega območja, število parcel se bo znižalo na 229, povprečna velikost parcele bo 82 arov. Komasacija bo predvidoma zaključena v prvi polovici leta 2015
Izboljšanje velikostne in posestne strukture kmetijskih gospodarstev	povprečna velikost kmetijskega gospodarstva	Število kmetijskih gospodarstev se je zmanjšalo za 10 % (925 (leto 2000) ⇒ 826 (2010)), povprečna velikost kmetijskega gospodarstva (samo kmetijska zemljišča) pa se je povečala za dobrih 9 %. (6,4ha (2000) ⇒ 7ha (2010))
Izboljšanje dostopnosti in povezanosti zemljišč	dolžina vzdrževanih poljskih poti	V povprečju na leto vzdrževanih 25.964 m poljskih poti

SC 2: RAZVOJ RAZNOLIKIH DEJAVNOSTI – TEMELJ DOLGOROČNEGA DVIGA KAKOVOSTI ŽIVLJENJA NA PODEŽELJU

OC 2. 1.: Kontinuirani razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetiji in razvoj mikro-podjetništva na ljubljanskem podeželju

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Kontinuirani razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetiji in razvoj mikro-podjetništva na ljubljanskem podeželju	število registriranih dopolnilnih dejavnosti	Porast iz 21 ⇒ 62
	število turističnih kmetij in kategorizacija	Porast iz 6 ⇒ 7 Kategorizacija: 4 jabolka Število ležišč: 18 + dodatna ležišča
	število turističnih paketov	4 turistični paketi
	število dobljenih priznanj na lokalnih, regijskih in državnih ocenjevanjih izdelkov (Dobrote slovenskih kmetij na Ptuju ...)	V 21 kategorijah so udeleženci prejeli 87 priznanj, od tega: 38 zlatih, 31 srebrnih, 18 bronastih
	število zaposlitev (pokojninsko in invalidsko zavarovanih) na kmetijah	854 ⇒ 648

	• število animacijskih in motivacijskih delavnic, predavanj, svetovanj in število vključenih	494 različnih izobraževanj 6.658 udeležencev
--	--	--

OC 2.2.: Dobra prepoznavnost in trženje dobrin podeželja

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Trženje dobrin podeželja	• število izvedenih usposabljanj, izobraževanj in projektov s področja podjetništva • oblikovane prepoznavne znamke • število proizvodov ljubljanskega podeželja, ki jih poznajo potrošniki • število organiziranih obiskov ljubljanskega podeželja in promocijskih prireditev s celostno podobo	99 udeležencev, nove registracije dejavnosti, boljše delovanje Zasnovan je bil nov model izobraževanja: • tridnevni sklop, • osemndnevni sklop, • 13 dnevni sklop. Udeleženci so izdelali poslanstvo kmetije, vrednote, cilje, vizijo razvoja kmetije in se srečali z osnovami marketinga Dve blagovni znamki v različnih fazah: Dišečka – 115 kmetij ima v povprečju dve drevesi dišečke – 230 do 345 dreves; v program ponovne saditve je vključenih 27 do 40 kmetij; za vzpostavitev blagovne znamke so izrazile interes tri kmetije z registrirano dejavnostjo Pridelano na ljubljanskem podeželju (Ljubljanska košarica) – blagovna znamka je v pripravi in bo vsebovala pridelke in izdelke ljubljanskega podeželja. Izvedena je bila animacija 15 kmetij Glasilo Ljubljana – članki Radio DUR – oddaje Promocijske prireditve (5/leto) 261 organiziranih turističnih dogodkov / 10.152 obiskovalcev
Promocija podeželja	• število prepoznanih projektov dobrih praks	Podgrad včeraj, danes, jutri, Dolenčev mlin, Morostarke,

	• število izdanih katalogov in brošur • Število spletnih strani	Društvo za sožitje s podeželjem 6 publikacij (naklada skupaj: 19.300 kom) Celostna graf. pod.: 2 Znak podeželja: 1 Katalogi: 3 (Naklada: 4.000 kom) Centralna stran podeželja v MOL (ljubljana.si); dvig števila spletnih strani po društvih: 3 ⇨ 17; spletna stran LAS Sožitje med mestom in podeželjem
--	--	--

SC 3: RAZVOJ SOCIALNEGA KAPITALA IN OHRANJANJE IDENTITETE PODEŽELJA

OC 3. 1.: Interesne skupine – spodbujevalke razvoja podeželja

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Interesne skupine – spodbujevalke razvoja podeželja	• oblikovana lokalna akcijska skupina na območju občin Grosuplje, Ig, Ivančna gorica, MOL, Škofljica, izdelana lokalna razvojna strategija • število izvedenih projektov LEADER v MOL • število prireditev na podeželju	Oblikovana LAS Sožitje med mestom in podeželjem Izvedenih 10 projektov, pridobljenih skupaj 139.079,04 EUR 12 tradicionalnih prireditev, s 25 ponovitvami

OC 3. 2.: Ohranjanje in razvoj obstoječih notranjih možnosti ljubljanskega podeželja (endogeni potencial)

<i>Ukrep</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Rezultat</i>
Ohranitev naravne dediščine	• število pohodnih poti • število učnih poti s predstavitev naravne dediščine • število urejenih vedut • število počivališč	Povečanje dolžine urejenih poti: 37 km ⇨ 122 km; 54 usmerjevalnih tabel ⇨ 65 tabel 2010 – Obnova Gozdne učne poti po Šmarnogorski Grmadi – 18 informacijskih tabel 0 ⇨ 3 0 ⇨ 10 klopi, 5 miz, 2 razgledišči

Ohranitev identitete podeželja	• obnova nepremične dediščine • število razglasitev za različne oblike spomenikov – lokalnega, državnega pomena • Število programov s predstavitevjo • število strokovnih podlag strokovnih publikacij • število tradicionalnih vsebin na prireditvah • število spominkov z znakom obrtne zbornice – 2 • število izdelovalcev spominkov in število različnih spominkov • število oblikovanih programov centra šolskih in obšolskih dejavnosti za ciljne skupine • število novih prog z javnimi prevoznimi sredstvi	Obnovljenih 24 enot nepremične dediščine (mlini, kašče, kozolci, čebelnjaki...) 7 Programi: 4 (Podružnična šola – gibalno razvoja ipd.) Strokovne podlage za Podgrad – arheologija, etnologija, marketing, turistični paketi Posavsko štehanje – vpis v Register žive dediščine 0 ⇒ 2 0 ⇒ 3 Izgradnja Vaške učne točke 2 ⇒ 5
--------------------------------	--	---

Priloga 2: Količina ostankov v tleh (nitrati in fitofarmacevtska sredstva) ter založenost tal z rastlinskimi hranili

Na vodovarstvenih območjih Mestne občine Ljubljana (VVO MOL) se rodovitnost kmetijskih tal sistematično spremlja od leta 2001. Projekt temelji na spremljanju rodovitnosti kmetijskih tal v štiriletnem časovnem intervalu. Vsako leto je obravnavanih 60 lokacij, kar pomeni, da je v štiriletnem ciklusu v projekt skupaj vključenih 240 lokacij znotraj VVO MOL. Projekt je zasnovan dolgoročno, kar omogoča, da se v daljši časovni skali ugotavljajo spremembe v stopnji rodovitnosti tal na posameznih kmetijskih zemljiščih ter temu ustrezno prilagajajo priporočila za gnojenje. Pomemben del projekta predstavlja tudi izobraževanje kmetov, ki se izvaja v obliki vsakoletnih zimskih izobraževanj. Na le-teh so kmetom predstavljeni glavni poudarki raziskave v tekočem letu ter praktična priporočila za gnojenje, ki sledijo ugotovitvam projekta. Poseben poudarek na izobraževanjih je dan tudi informiranju kmetov o omejitvah, ki so s predpisi določene za kmetovanje na VVO MOL (Uredba o vodovarstvenem območju za vodno telo vodonosnika Ljubljanskega polja, Uradni list RS, 120/04, 7/06, 1/12 in 44/12).

V obdobju 2007-2013 je bilo skupaj odvzeto 420 vzorcev tal, oziroma 60 na leto. Vzorčenje se izvaja jeseni po pravilu pridelkov na njivah s prevladujočim poljedelskim in zelenjadarskim kolobarjem ter na trajnih travnikih. Vzorci tal se jemljejo iz globine 0-20, 20-40 in 40-60 cm, v primeru globljih tal pa iz globine 0-30, 30-60 ter 60-90 cm, oziroma do globine, ki vzorčenje tal še omogoča. V vzorcih, odvzetih iz zgornjega sloja tal, se opravljajo analize na stopnjo kislosti tal (pH), vsebnost rastlinam lahko dostopnega fosforja (P_2O_5), kalija (K_2O), organske snovi in nitratnega dušika (NO_3-N). V vseh globinah vzorčenja so opravljene analize nitratnega dušika v tleh.

Preglednica 1:

Število odvzetih vzorcev tal na VVO MOL v letih 2007-2013 glede na rabo tal

Raba tal	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Skupaj
poljedelski kolobar	46	31	36	24	38	32	17	224
trajni travnik	2	1	9	2	3	1	3	21
vrtnarski kolobar	12	28	15	34	19	27	40	175
Skupaj	60	60	60	60	60	60	60	420

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije

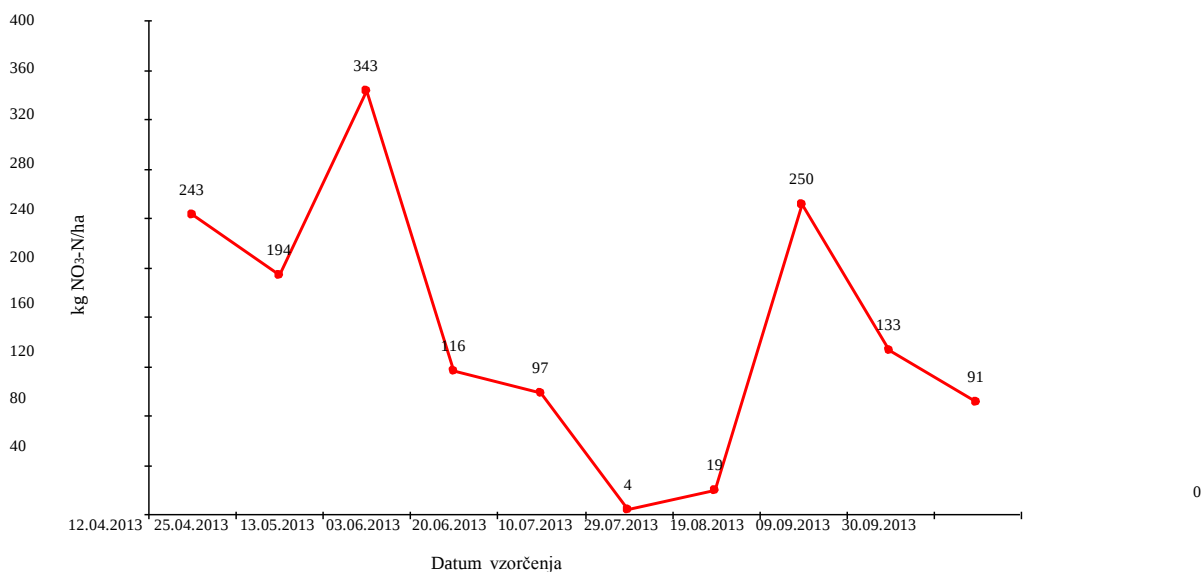
Preglednica 2:

Število odvzetih vzorcev tal na VVO MOL v letih 2007-2013 po posameznih VVO

VVO	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Skupaj
I	10	14	23	24	10	14	15	110
II A	46	30	24	22	46	30	39	237
II B	3	16	9	8	3	16	6	61
III	1		4	6	1			12
Skupaj	60	60	60	60	60	60	60	420

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije

Pomemben del spremljanja rodovitnosti kmetijskih tal na VVO MOL predstavlja tudi svetovanje gnojenja v zaščiteneh prostorih. Od leta 2007 so bile aktivnosti na področju gnojenja v rastlinjaki razširjene tudi z rednimi meritvami nitratov v tleh tekom rasti ter posledično s sprotnim svetovanjem gnojenja z dušikom v času rasti. Problemi pri gnojenju v rastlinjaki se zrcalijo predvsem v pregnojenosti tal z rastlinskimi hranili, kar še posebej velja za dušik. V izbranih rastlinjaki na VVO MOL se zato od leta 2007 redno izvajajo meritve nitratnega dušika v tleh s pomočjo hitrega talnega nitratnega testa ter temu ustrezno sproti svetuje uporaba dušikovih gnojil. Prav tako se z opravljenimi analizami tal usmerja tudi uporaba P in K gnojil. V obdobju 2007-2013 so bile omenjene aktivnost izvajane v 38 rastlinjaki.

Slika 1: Primer spremljanja dinamike nitratnega dušika v tleh (NO₃-N) v rastlinjaku v času rasti plodovk na VVO MOL v letu 2013

Na podlagi rezultatov spremljanja rodovitnosti tal na VVO MOL v letih 2007-2013 se da ugotoviti, da se je stanje na nekaterih področjih izboljšalo, na nekaterih pa še ne v celoti. Pomemben korak naprej je bil narejen predvsem na področju gnojenja v rastlinjaki, saj so se zaloge hranil v zgornjem sloju tal pomembno zmanjšale, velik korak naprej pa je bil narejen predvsem pri uporabi dušikovih gnojil v rastlinjaki, saj so ostanki nitratnega dušika v tleh jeseni po spravi pridelka bistveno manjši. Pri gnojenju na prostem še vedno ni prišlo do zadovoljivega zmanjšanja pretiranih zalog fosforja v tleh. S prevladujočim vrtnarskim kolobarjem pri gnojenju s kalijem pa je bil v obdobju 2007-2013 narejen korak naprej v smislu zmanjševanja pretiranih zalog tega hranila v tleh. Pomemben del projekta predstavlja tudi izobraževanje kmetov v smeri racionalne uporabe gnojil na VVO MOL s poudarkom predvsem na tehnologijah, s katerimi se neposredno zmanjšuje tveganje za obremenjevanje voda zaradi gnojenja. V zadnjih letih je poseben poudarek namenjen tudi individualnim obiskom kmetom, pri katerih so bila ugotovljena določena odstopanja od načel dobre kmetijske prakse gnojenja, saj se da z osebnim pristopom pogosto storiti več kot z rednim letnim izobraževanjem v obliki javnih predavanj.

Na vodovarstvenem območju MOL (VVO MOL) se ostanke fitofarmacevtskih sredstev (FFS) in težkih kovin v tleh spremlja od leta 2005. Namen raziskave je ugotoviti kakovost kmetijskih tal s stališča onesnaženja s FFS in težkimi kovinami ter posledično izdelati ter prilagoditi obstoječe smernice za strokovno utemeljeno kmetovanje.

Onesnaženost tal kmetijskih zemljišč na VVO MOL se je v letu 2013 ugotavljalo na 18 lokacijah. Rezultati v letu 2013 so nekoliko slabši od preteklih let, predvsem zaradi poznega vzorčenja v spomladanskem času (po uporabi FFS). Vse ugotovljene aktivne snovi so v Sloveniji dovoljene in predstavljajo pogosto uporabljene aktivne snovi oziroma njihove razgradnje produkte pri varstvu rastlin pred pleveli v poljedelstvu in vrtnarstvu.

Ugotavljamo, da so koncentracije aktivnih snovi zelo majhne, saj jih je bila več kot polovica na meji detekcije metode (10 od 19 ugotovljenih aktivnih snovi), kar pomeni, da ugotovljene koncentracije ostankov ne predstavljajo nevarnosti za obremenjevanje okolja. Vseeno pa sta bila zabeležena dva primera, ko so bila na VVO I uporabljena FFS, ki niso na seznamu Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano kot dovoljena za uporabo na VVO I. Zaradi navedenega so bili uvedeni individualni obiski vseh tistih lastnikov zemljišč, kjer je bila ugotovljena uporaba nedovoljenih aktivnih snovi za VVO I. Verjamemo, da bomo z dodatnim razgovorom na temo uporabe FFS na VVO I ter prilagajanjem kolobarja v smeri gojenja delovno manj zahtevnih kmetijskih rastlin (pira, ajda, TDM ipd) taka dejanja v prihodnosti preprečili.

Preglednica 6: Število vzorčnih lokacij na VVO MOL v letih 2007-2013 ter število vzorcev tal z ugotovljeno prisotnostjo FFS v tleh glede na termin vzorčenja (pomladi, jeseni)

	Število vzorčnih lokacij	Število analiziranih aktivnih snovi	POMLADI			JESENI		
			Število vzorcev tal pod LOD*	Število vzorcev tal nad LOD*	Število prisotnih aktivnih snovi	Število vzorcev tal pod LOD*	Število vzorcev tal nad LOD*	Število prisotnih aktivnih snovi
2007	21	30	16	5	3	18	3	3
2008	21	35	17	4	4	18	3	4
2009	21	35	18	3	3	9	12	8
2010	17	35	13	4	4	13	4	3
2011	18	50	13	5	3	15	3	3
2012	18	50	14	4	5	16	2	2
2013	18	50	13	5	7	12	6	4
Skupaj	165		125	40		120	45	

Vir: Analiza vsebnosti nevarnih snovi v tleh kmetijskih zemljišč kot izhodišče za strokovno in okolju prijazno kmetovanje na vodovarstvenih območjih v Mestni občini Ljubljana, fazno poročilo za leto 2013, Kmetijski inštitut Slovenije, november 2013.

* število vzorcev tal pod LOD pomeni število vzorcev tal, v katerih nismo ugotovili prisotnosti analiziranih aktivnih snovi, oziroma so bile le-te pod mejo detekcije analitske metode (LOD)

* število vzorcev tal nad LOD pomeni število vzorcev tal, v katerih smo ugotovili prisotnost vsaj 1 aktivne snovi, oziroma so bile njihove koncentracije nad mejo detekcije analitske metode (LOD)

Priloga 3: Višina lesne zaloge in prirastka v m³/ha

GGN GGE Polje (2002-2011)

	Debelinski razredi (v % od LZ)					Skupaj	
	I	II	III	IV	V	m ³ /ha	%
Iglavci	8,3	21,4	30,2	26,2	13,9	40,1	17,5
Listavci	12,1	30,0	28,2	16,9	12,8	188,6	82,5
Skupaj	11,4	28,6	28,5	18,5	13,0	228,7	100,0

GGN GGE Polje (2012-2021)

	Debelinski razredi (v % od LZ)					Skupaj	
	I	II	III	IV	V	m ³ /ha	%
Iglavci	9,0	21,0	29,0	23,4	17,6	45,1	18,1
Listavci	9,3	28,1	26,6	19,0	17,0	203,9	81,9
Skupaj	9,2	26,8	27,1	19,8	17,1	249,0	100,0

Lesna zaloga v GGE Polje je v zadnjih desetih letih narasla za 9%. Nekoliko se je povečal delež iglavcev. V strukturi po debelinskih razredih je zaznati povečanje deleža debelega drevja.

GGN GGE Ljubljana (2005-2014)

	Debelinski razredi (v% od LZ)					Skupaj	
	I	II	III	IV	V	m ³ /ha	%
Iglavci	4,3	16,3	32,8	29,3	17,3	112,9	41,94
Listavci	10,7	23,6	24,0	20,2	21,5	156,3	58,06
Skupaj	8,0	20,5	27,7	24,0	19,7	269,2	100,00

VIRI

Pisni viri

Popis kmetijskih gospodarstev v RS. Statistični urad RS, 2000.

Popis kmetijskih gospodarstev v RS. Statistični urad RS, 2010.

Popis prebivalstva v RS. Statistični urad RS, 1991.

Sloj rabe tal. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 2003.

Sloj rabe tal. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 13.1.2014.

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Ljubljana (2005-2014).

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Polje (2012-2021).

Elektronski viri

<http://web.bf.uni-lj.si/cpvo/Novo/PDFs/KlasifikacijaTal.pdf>

<http://www.ljubljana.si/si/mol/ijz/register-predpisov/druzbene-dejavnosti/kultura-raziskovalna-dejavnost/>

Literatura

Na podeželju ... – Etnološke raziskave na območju vzhodnega dela Mestne občine Ljubljana. Mestna občina Ljubljana, Ljubljana 2006.

SEZNAM KRATIC

(Abecedni vrstni red)

CLLD	Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost
ENG	Angleško
FFS	Fitofarmacevtska sredstva
GERK	Grafična enota rabe zemljišč kmetijskega gospodarstva
GGE	Gozdno gospodarska enota
GGN	Gozdno gospodarski načrt
GGO	Gozdno gospodarsko območje
KD	Kulturno društvo
KZU	Kmetijsko zemljišče v uporabi
LAS	Lokalna akcijska skupina
LEADER	Program združevanja in doseganja razvoja podeželja v lokalnih podeželskih skupnostih – začetnice besed mota v francoščini „Liaison entre actions de développement rural“ (Povezave med ukrepi za razvoj podeželja)
LOD	Detekcijska analitska metoda
MOL	Mestna občina Ljubljana
OC	Operativni cilj
OE	Območna enota
OGDP	Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet
OPN MOL ID	Občinski prostorski načrt Mestne občine Ljubljana – izvedbeni del
OVO	Oddelek za varstvo okolja
RRA LUR	Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije
SC	Strateški cilj
SLO	Slovensko
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
TDM	Travnodeteljne mešanice
VVO	Vodovarstvena območja

Obrazložitev predloga Strategije razvoja podeželja Mestne občine Ljubljana v programskem obdobju 2014-2020

1. Pravni temelj

Pravne osnove predloga Strategije razvoja podeželja Mestne občine Ljubljana v programskem obdobju 2014-2020 so:

- 21. člen Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 75/08, 79/09, 51/10 in 40/12 – ZUJF), ki določa, da občina za zadovoljevanje potreb svojih prebivalcev omogoča pogoje za gospodarski razvoj in v skladu z zakonom opravlja naloge s področja kmetijstva;
- 24. člen Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR in 26/14), ki določa, da občina lahko uvede ukrepe razvoja podeželja, ki ne smejo biti v nasprotju z nacionalnim programom razvoja podeželja, predpisi Vlade Republike Slovenije za izvedbo ukrepov kmetijske politike in predpisi Evropske unije (v nadaljnjem besedilu: EU);
- 27. člen Statuta Mestne občine Ljubljana (Uradni list RS, št. 66/07 – uradno prečiščeno besedilo in 15/12), ki določa pristojnost Mestnega sveta, da sprejema plane razvoja Mestne občine Ljubljana.

2. Razlogi in cilji, zaradi katerih je akt potreben, ter ocena stanja

Mestni svet Mestne občine Ljubljana je v letu 2003 prvič sprejel Strateške usmeritve razvoja kmetijstva, gozdarstva in dopolnilnih dejavnosti na območju Mestne občine Ljubljana. Te so bile osnova za pripravo letnih načrtov razvoja teh dejavnosti v MOL in pripravo proračunov na področju kmetijstva. Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo je Slovenija prevzela njen pravni red. Okvir razvojnih politik na področju razvoja podeželja v članicah z enotno kmetijsko politiko določa EU in to za vsakokratno sedem letno programsko obdobje. Za programsko obdobje 2007-2013 je smeri razvoja podeželja v MOL določil Mestni svet v Strateških usmeritvah razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013. Poudarek je bil na celostnem razvoju podeželja, kjer sta primarni dejavnosti kmetijstvo in gozdarstvo še vedno zelo pomembni, vedno bolj pa postajajo pomembne tudi druge dejavnosti, ki so lahko povezane s primarno ali pa tudi ne. Med pomembnejšimi vsebinami, ki smo jih podpirali, je bil tudi razvoj socialnega kapitala, razvoj posameznikov ali njihovih formalnih in neformalnih skupin in ohranjanje identitete podeželja. Skupek vseh dejavnosti je dvigal kvaliteto življenja na podeželju in omogočal njegov nadaljnji razvoj. Za programsko obdobje 2014-2020 je EU deloma reformirala področje razvoja podeželja in določila nove okvirje, znotraj katerih se morajo najti tako Republika Slovenija kot občine, zato je MOL pripravila Strategijo razvoja podeželja Mestne občine Ljubljana v programskem obdobju 2014-2020. Strategija razvoja podeželja je predvsem usmeritev sektorja, tako da je še vedno največji poudarek dan razvoju primarnih dejavnosti.

Ukrepi in aktivnosti, izvajani na podlagi Strateških usmeritev razvoja podeželja na območju Mestne občine Ljubljana v obdobju 2007-2013, so pripomogli k povečanju specializacije kmetijskih gospodarstev, višja stopnja specializacije pa izboljšuje konkurenčnost kmetijske panoge in oskrbo prebivalcev s kakovostno hrano. Z razvojem raznolikih dejavnosti na podeželju se dviga kakovost življenja na podeželju, delo z različnimi interesnimi skupinami pa spodbuja razvoj podeželja. V sodelovanju s sosednjimi občinami Grosuplje, Ig, Ivančna gorica in Škofljica je bila oblikovana Lokalna akcijska skupina, ki je bila nosilka pristopa LEADER na območju petih občin.

3. Poglavitne rešitve

S predlogom Strategije razvoja podeželja Mestne občine Ljubljana v programskem obdobju 2014-2020 je postavljena paradigma razvoja podeželja:

Ljubljansko podeželje, z roko v roki z mestom in sosedi, izkorišča človeške, gospodarske in naravne potencialne podeželskega prostora za izboljšanje kakovosti življenja. Z razvojem kmetijstva, gozdarstva ter drugih gospodarskih dejavnosti podeželje nudi vsem možnost zadovoljitve njihovih potreb v urejeni krajini in v ohranjenem okolju, ki ima svojo prepoznavno identiteto.

Postavljeni so trije strateški cilji:

- Zagotoviti kakovostne dobrine kmetijstva in gozdarstva iz ohranjenega okolja z namenom samooskrbe Mestne občine Ljubljana, z izboljšanjem oskrbe prebivalcev MOL s kakovostno hrano, sonaravnim gospodarjenjem z gozdom in zaščito, ohranjanjem ter razvojem funkcionalne sposobnosti kmetijskih gospodarstev;
- Povečanje števila raznolikih dejavnosti na podeželju, s kontinuiranim razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, dvigom prepoznavnosti podeželja in oblikovanjem celostnega pristopa k trženju dobrin podeželja;
- Skrb za razvoj socialnega kapitala in ohranitev identitete podeželja, s spodbujanjem delovanja različnih interesnih skupin ter ohranjanjem in razvojem obstoječih notranjih možnosti ljubljanskega podeželja.

4. Ocena finančnih posledic

Sredstva za izvajanje ukrepov predvidenih v predlogu Strategije razvoja podeželja v programskem obdobju 2014-2020 bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih proračunskih sredstev MOL in finančnih sredstev EU.

Pripravil:

Vodja odseka

Gorazd Maslo

Oddelek za varstvo okolja

Vodja oddelka

Nataša Jazbinšek Seršen